

PROVINCIE

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Medemblik

Gemeentebeschrijving, september 1992

*Foto omslag:
Voornaam woonhuis in
eclectische trant aan
Vooreiland 2 te Medemblik
(1862)*

Inhoud

Verantwoording 5

1.	Inleiding	7
2.	Bodemgesteldheid	9
2.1	Bodem	9
2.2	Afwatering	9
3.	Grondgebruik	11
3.1	Agrarisch	11
3.2	Niet-agrarisch	12
3.3	Landschapsbeeld	12
4.	Infrastructuur	13
4.1	Landwegen	13
4.2	Wateren	14
4.3	Dijken	15
4.4	Spoorwegen	15
5.	Nederzettingsstructuur	17
5.1	Algemeen	17
5.2	Medemblik	17
5.2.1	Ontstaansgeschiedenis	17
5.2.2	Functieveranderingen 1850-1940	18
5.2.3	Structuur in hoofdlijnen	20
5.2.4	Na-oorlogse ontwikkelingen	22
5.3	Buitengebied	23
6.	Bebouwingskarakteristiek	25
6.1	Medemblik	25
6.2	Buitengebied	27
7.	Stedebouwkundige typologie	29
	Verantwoording inventarisatie	31
	Geraadpleegde werken	33
	Tabel I	35
	Herkomst afbeeldingen	37
	Afbeeldingen	39
	Register	59
	Colofon	61

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedenbouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:

- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedenbouw uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedenbouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedenbouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedenbouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Medemblik. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Westfriesland worden geraadpleegd.

De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek, een stedenbouwkundige typologie, alsmede een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.

De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Medemblik zijn verricht door mw. drs. N.C. van Goor, als projectmedewerker MIP verbonden aan de provincie Noord-Holland. Aanvullende werkzaamheden werden verricht door E. van Amersfoort, projectmedewerker MIP.

Haarlem, september 1992

I. Inleiding

De gemeente Medemblik ligt in de provincie Noord-Holland, in het noordoosten van het MIP-inventarisatiegebied Westfriesland en grenst ten noorden aan de gemeente Wieringermeer, ten oosten aan het IJsselmeer, ten zuiden aan de gemeente Wervershoof en ten zuiden en westen aan de gemeente Noorder-Koggenland.

De gemeente kent als nederzetting alleen de stad Medemblik en voorts wat verspreid liggende bebouwing. Het grondgebied van de gemeente Medemblik was in de periode 1850-1940 iets groter qua oppervlak dan nu het geval is. De oostelijke gemeentegrens liep toen ten westen van de Grote Vliet. Na 1945 is deze gemeentegrens iets naar het westen verlegd naar zijn huidige positie.

De huidige gemeente Medemblik bestrijkt een oppervlakte van 770 ha en telde op 31-12-1990 6.951 inwoners.

Buiten de gemeente Medemblik bestaat het MIP-inventarisatiegebied Westfriesland uit de gemeenten Andijk, Barsingerhorn, Drechterland, Enkhuizen, Harenkarspel, Heerhugowaard, Hoorn, Langedijk, Niedorp, Noorder-Koggenland, Obdam, Opmeer, Schagen, Sint Maarten, Sint Pancras, Stede Broec, Venhuizen, Warmenhuizen, Wervershoof, Wester-Koggenland en Wognum.

Ten behoeve van de inventarisatie is de gemeente Medemblik opgedeeld in de MIP-deelgebieden: Medemblik/Medemblik en Medemblik/Buitengebied.

(zie afbeeldingen 1 t/m 7)

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

De bodem van de gemeente Medemblik behoort tot het kleipolderlandschap en het droogmakerijenlandschap.

Tot het droogmakerijenlandschap behoren de polders de Brake, Poel en Wijmers en Het Lichtewater. Het overige grondgebied van de gemeente Medemblik behoort tot het kleipolderlandschap.

Dit kleipolderlandschap is ontstaan door de getijdenwerking van de zee. Tussen 1500 en 1000 v.chr. overstroomde Westfriesland namelijk door een snelle zeespiegelrijzing en ontstond er een gebied met geulen en kwelders. Dit getijdengebied werd in de periode daarna overdekt met veen. Deze veenlaag is nu vrijwel geheel verdwenen door oxydatie, veraarding, verspoeling of afgraving. Alleen tussen Medemblik en Andijk bleef een laag veen aanwezig. Het getijdegebied zou in de loop der eeuwen verlanden en inklinken. De hoger gelegen kwelders (opgeslibde kleiafzettingen) klonken hierbij sneller in dan de lager gelegen en met zand gevulde geulbeddingen. Dit proces van differentiële klink had inversie van het reliëf tot gevolg: de lager gelegen stroomgeulen van vroeger werden nu de hoger gelegen delen van het landschap (kreekruggen).

Het kleipolderlandschap binnen de gemeente Medemblik bestaat dientengevolge uit jonge zeekleigronden waarop gedeeltelijk nog veen aanwezig is. De eigelijke ontginning van dit gebied vond plaats in de 9de en 10de eeuw n.Chr.

Het droogmakerijenlandschap is ontstaan door het droogmalen van meertjes welke na overstromingen in Westfriesland (na 800 n.Chr.) waren ontstaan. Binnen de gemeente Medemblik betreft dit de voormalige meertjes de Brake, de Poel, Wijmers en Het Lichtewater, welke respectievelijk in 1634, 1635 (de Poel en Wijmers werden in dat jaar te zamen in één polder ondergebracht) en 1636 werden bedijkt en drooggemalen. De bodem in deze ten zuiden van de stad Medemblik gelegen droogmakerijen bestaat uit sterk kleilig zand tot sterk zandige klei en zware klei.

Zowel het kleipolderlandschap als het droogmakerijenlandschap binnen de gemeente Medemblik zijn in de periode 1973-'79 herverkaveld als onderdeel van de herverkaveling van Polder Het Grootslag en de omgeving van Medemblik. Hierbij verdwenen onder meer de ringdijken rondom de droogmakerijen.

Het reliëf binnen de gemeente Medemblik varieert heden ten dage van 1.0 meter –NAP in het gebied ten zuidoosten van de stad tot 3.0 meter –NAP in de Polder Het Lichtewater. De voormalige droogmakerijen kennen een duidelijk waarneembare lagere ligging dan het omringende land.

(zie afbeelding 8)

2.2 Afwatering

Daar het grondgebied van de gemeente Medemblik zich geheel beneden NAP bevindt, geschiedt de afwatering kunstmatig. Het grondgebied behoort in zijn totaliteit tot het boezemgebied van het Ambacht van de Vier Noorder Koggen, dat rechtstreeks op het IJsselmeer (tot 1932 Zuiderzee geheten) uitwatert.

De poldertjes de Brake, Poel en Wijmers en het Lichtewater, werden rond 1850 te zamen door één vijzelmolen bemalen welke aan de oostzijde van de Brake stond. Deze molen sloeg uit op de boezem van de

Vier Noorder Koggen, waardoor de poldertjes een opmaalpolder binnen het boezemgebied vormden. Voor het gezamenlijk bemalen waren de poldertjes met elkaar verbonden door stenen duikers, welke er voor zorgden dat het water in de verschillende polders gemeen lag. Het poldertje de Brake lag het meest oostelijk met daar ten westen van de polder Poel en Wijmers en iets zuidelijker de Polder het Lichtewater. Na 1894 werd de bemaling van de poldertjes overgenomen door een windmotorinstallatie welke tot na de Tweede Wereldoorlog dienst heeft gedaan.

Bij de herverkavelingen van 1973-'79 wijzigde de afwatering binnen de polders en verdween de bemaling. Vanaf nu zouden de polders door middel van nieuw gegraven kavelsloten en de oude ringsloten rechtstreeks afwateren op de boezem van de Vier Noorder Koggen.

Het overige grondgebied van de gemeente Medemblik behoort tot het poldergebied van de boezem van de Vier Noorder Koggen, dat rond 1850 werd bemalen door vierentwintig molens. Vijftien daarvan bevonden zich binnen de gemeente Medemblik en wel ten zuidoosten van de stad, rondom de Kleine Vliet een boezemwater-verzamelaarsplaats. Hiervandaan maalden de vijftien molens uit op een molenkolk, die zich weer door twee uitwateringssluizen in de zeedijk op de Zuiderzee ontlaste. In 1869 werd bij deze molens een stoomgemaal (de Vier Noorder Koggen) gebouwd, welke te zamen met de vijftien molens vanaf nu de uitwatering ging regelen. In 1897 werd de stoommachine in het gemaal vervangen door vier centrifugaalpomp en in 1907 volgde de bouw van een nieuw gemaal links van het oude. Dit nieuwe gemaal kende een centrifugaal-pomp en sinds 1924 een stoommachine. In 1940 kreeg het oude gemaal twee electromotoren en in 1970 werd de stoommachine van het nieuwe gemaal vervangen door een dieselmotor. De molens werden door de aanwezigheid van deze twee gemalen overbodig en werden na 1907 afgebroken. Van de vijftien molens bij Medemblik resteert er heden ten dage geen één meer.

De afwatering binnen het poldergebied van de boezem van de Vier Noorder Koggen heeft tot circa 1982 op deze manier plaatsgevonden. Na de ruilverkavelingen van 1973-'79 werd besloten een nieuw gemaal bij Onderdijk (gemeente Wervershoof) te bouwen en werd dientengevolge dit gemaal buiten dienst gesteld. In 1985 werd het gemaal de Vier Noorder Koggen tot stoommuseum ingericht.

De stad Medemblik, gelegen binnen haar stadssingels, watert van oudsher rechtstreeks via haar stadsgrachten en havens uit op de Zuiderzee. Na de drooglegging van vele stadsgrachten zorgt een rioleringsstelsel voor de afwatering. De havens hebben tot op de dag van vandaag nog steeds een afwateringsfunctie.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

Het grondgebied van de gemeente Medemblik buiten de oude binnenstad kende in de periode 1850-1940 uitsluitend een agrarisch grondgebruik. De gronden in het buitengebied van Medemblik waren rond 1850 voornamelijk als weiland (veeteelt) in gebruik. Zo kende Medemblik in 1851 668 ha weiland en 83 ha bouwland.

Na circa 1890 vond er een verschuiving plaats van de veeteelt naar de tuinbouw. Doordat de handel in vee en zuivelprodukten zich ging concentreren in de hiervoor gunstiger gelegen centra als Hoorn en Purmerend, zag Medemblik zich genoodzaakt over te stappen op de tuinbouw. Door de aanleg van de spoorlijn (1887) werd het afzetgebied voor de tuinbouw-produkten aanzienlijk vergroot. In 1901 bedroeg het aantal hectare weiland in Medemblik 551 en het aantal hectare bouwland 197. Maar in 1921 waren de rollen reeds omgedraaid en bevond zich binnen de gemeente 323 ha grasland tegen 425 ha bouwland.

De verhouding tussen weiland en bouwland binnen de gemeente stabiliseerde zich echter in de loop der jaren en sinds het midden van de jaren '30 is er een vrijwel gelijke verdeling tussen veeteelt en tuinbouw in de gemeente waar te nemen. Vanaf de jaren '30 kwam ook de bloembollenteelt in opgang.

In de periode 1850-1940 vond er nauwelijks uitbreiding van de bebouwing van de stad Medemblik in de richting van het buitengebied plaats. Alleen langs de Oostersingel, Westersingel, Geldeloze Pad en het Keern, breidde de stadsbebouwing zich op kleine schaal uit in de richting van het buitengebied. Ook werd rond 1930 de stad iets in westelijke richting uitgelegd (beginfase Plan-West) rondom de Burgemeester Schoutsenstraat.

Na 1940 vonden er in het agrarische grondgebruik van de gemeente Medemblik weinig veranderingen plaats. De verhoudingen tussen de percentages wei- en bouwland bleven tot op de dag van vandaag vrijwel gelijk. Wel werd na circa 1960 door een toenemende groei van Medemblik een deel van het grondgebied net ten zuiden van de stad ingenomen door nieuwe woonwijken en industrie. Hierdoor heeft een deel van het grondgebied van Medemblik zijn agrarische functie na 1945 verloren.

Het buitengebied van de gemeente Medemblik was tot zijn herverkaveling in 1973-'79 een vaarpoldergebied (met uitzondering van de droogmakerijen) met een regelmatige strokenverkaveling.

Deze strokenverkaveling was ontstaan vanuit de kreekruggen (de ontginningsbases) welke na inklinking van het getijdengebied alhier als hoger gelegen delen in het landschap achter bleven.

Bij de ontginning, welke vanaf de 10de eeuw plaats vond, werden sloten en wegen loodrecht op deze kreekruggen aangelegd. Hierdoor ontstonden strookvormige noord-zuid gerichte kavels.

Westfriesland bestond in het verleden uit verschillende buurtschappen (bannen) met ieder een eigen bestuur en een eigen rechtspraak.

Ter afscheiding van de verschillende banne-gebieden werden in het verleden brede sloten gegraven evenwijdig aan de verkavelingsrichting. In de gebieden binnen de bannesloten werden weer kleine sloten gegraven voor de ontwatering van het gebied en voor het ophogen en vruchtbaar maken van de kavels. Hierdoor ontstond een zeer waterrijk landschap, het vaarpoldergebied.

De drie droogmakerijen binnen de gemeente Medemblik kenden, met uitzondering van het poldertje het Lichtewater, in de periode 1850-1940 eveneens een strokenverkaveling.

Bij de polders Brake en Poel en Wijmers vond de ontginning na hun drooglegging in 1634 en 1635 plaats vanaf de Braakweg, welke in oost-west richting door deze polders was aangelegd. De strokenverkaveling in deze polders kwam hierdoor loodrecht op de Braakweg te staan, noord-zuid georiënteerd. Het in 1636 drooggemaakte meertje Het Lichtewater kende geen echte ontsluiting. Deze polder was slechts bereikbaar via enkele sloten die in de ringsloot van de droogmakerij uitmondde. Het poldertje kende een blokverkaveling welke was ontstaan vanuit de ringdijk om de polder.

Boven omschreven verkaveling heeft tot 1973 stand gehouden. Toen werd in het kader van de herverkaveling van Polder Het Grootslag en de omgeving van Medemblik, het grondgebied van Medemblik herverkaveld van een vaarpoldergebied in een rijpolder. Hierbij werden de smalle kavelsloten gedempt en werd de oorspronkelijke verkaveling in zowel de droogmakerijen als op het vaste land dientengevolge veranderd in een (on)regelmatige blokverkaveling. Tevens werden de ringdijken rondom de droogmakerijen geëgaliseerd en werd het aantal wegen in het buitengebied uitgebreid.

De ringsloten rondom de voormalige droogmakerijen bleven echter gehandhaafd en zijn te zamen met de duidelijk lagere ligging van de droogmakerijen, de enige overgebleven zichtbare aanwijzingen dat de polders van oorsprong droogmakerijen waren.

In het grondgebruik van het buitengebied van de gemeente Medemblik is na de herverkavelingen nauwelijks verandering opgetreden.

3.2 Niet-agrarisch

Het buitengebied van de gemeente Medemblik kende in de periode 1850-1940 geen niet-agrarisch grondgebruik. Wel werd de stad in deze periode op zeer kleine schaal iets uitgebreid in de richting van het buitengebied (zie 3.1). Na 1945 werd echter een groter deel van het grondgebied, net ten zuiden van de stad, in beslag genomen door de bouw van nieuwbouwwijken en een industrieterrein. De overige gronden in het buitengebied van Medemblik behielden echter ook na 1945 hun agrarische functie.

De Zuiderzee-visserij, welke in Medemblik tot aan 1930 een belangrijke bron van inkomsten was, was overigens ook een vorm van niet-agrarisch grondgebruik (c.q. watergebruik). Na 1930 nam deze vorm van visserij, door de drooglegging van de Wieringermeer en de afsluiting van de Zuiderzee, echter sterk af. (zie voorts 5.2.2 Functieveranderingen 1850-1940).

3.3 Landschapsbeeld

Het buitengebied van de gemeente Medemblik geeft een open agrarisch landschapsbeeld te zien, waarbij alleen wat beplanting en bebouwing langs de hoofdwegen voorkomt.

De grootschaligheid van de kavels is kenmerkend voor het buitengebied na de herverkavelingen van 1973-'79. De Westerdijk (5.1 meter +NAP) en de Oosterdijk (4.9 meter +NAP) vormen de noordwestelijke en oostelijke visuele begrenzing van de gemeente.

In het noordelijk deel van het gemeentelijk grondgebied ligt de stad Medemblik. Vanuit het buitengebied zijn met name de na-oorlogse nieuwbouwwijken en het industrieterrein "Almere" goed zichtbaar. Vanaf het IJsselmeer gezien is het silhouet van de oude stad duidelijk zichtbaar.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Het wegennet van de gemeente Medemblik heeft in de periode 1850-1940 weinig veranderingen ondergaan. In de binnenstad van Medemblik vervulden de Dam en de daar haaks op staande Nieuwstraat vanouds een centrumfunctie. De noord-zuid lopende Nieuwstraat, een voormalige stadsgracht, deelt de stad daarbij in tweeën. Beide stadsdelen zijn min of meer driehoekig van vorm en kennen sinds hun ontstaan een wirwar van kleine straatjes en stegen. In de vorm en functie van deze straten en stegen in de binnenstad van Medemblik zijn in de periode 1850-1940 nauwelijks veranderingen opgetreden. Wel zijn enkele voormalige stadsgrachtjes zoals het Achterom (nu Gedempt Achterom), de Goudsblomgracht (nu Van Houweningepark) en de Nieuwstraat, in de tweede helft van de 19de eeuw en na 1900 gedempt. Ook de Oude Haven is kort na 1900 gedempt. Vanaf circa 1930 zou de stad Medemblik zich iets gaan uitbreiden in westelijke richting (Plan-West). Bij dit eerste uitbreidingsplan van Medemblik werd onder meer een nieuw stratenplan gedacht ten westen van de Turfhoek. In 1940 waren er reeds enkele straten van dit concentrisch stratenplan gerealiseerd, onder meer de Meerlaan, Burgemeester Schoutsenstraat en omgeving. Na 1945 zou het Plan-West verder worden uitgevoerd.

Het aantal wegen in het buitengebied van Medemblik was in de periode 1850-1940 vrij gering. Door het waterrijke karakter van de polders kwamen er in de periode 1850-1940 slechts enkele dijkwegen en enkele verbindingswegen in het buitengebied voor. Op de Oosterdijk en langs de Westerdijk liepen vanaf de binnenstad van Medemblik wegen in respectievelijk zuidelijke en westelijke richting. Voorts lagen er in het buitengebied de Oostersingel, ten zuidoosten van de stad welke een verbinding vormde tussen de binnenstad en de Oosterdijk, het Geldelozepad ten zuiden van de stad en de Brakeweg (of Braakweg), welke in het verlengde van het Keern door een groot deel van het buitengebied (inclusief de polder de Brake) liep. Vanaf de Westerdijk bevond zich nog een weg in de richting van het dorp Opperdoes (gemeente Noorder-Koggenland). In de vorm en ligging van deze wegen in het buitengebied van Medemblik kwam in de periode 1850-1940 vrijwel geen verandering. Wel waren rond 1850 alleen de wegen langs de Westerdijk en op de Oosterdijk verhard. De overige wegen werden in de periode tot 1940 verhard.

Na de Tweede Wereldoorlog zou het wegenstelsel in het buitengebied van de gemeente Medemblik zich iets uitbreiden als gevolg van de herverkavelingen. Tijdens de herverkavelingen (1973-'79) werd er namelijk een nieuw rechthoekig wegenpatroon op het herverkavelde gebied aangelegd. Binnen de gemeente Medemblik hield dit in dat er een nieuwe noord-zuid verbinding werd aangelegd vanaf de Westerdijk richting Enkhuizen (de Markerwaardweg) met haaks daarop enkele oost-west gerichte wegen. De oude bestaande wegen zoals de Brakeweg, Oosterdijk e.d. werden veelal in dit nieuwe wegenpatroon opgenomen. De weg vanaf de Westerdijk richting Opperdoes verdween bij de herverkavelingen. Bij de aanleg van de na-oorlogse woonwijken en industriewijk ten zuiden van de stad werd er een randweg ten zuidwesten van Medemblik aangelegd als hoofdas van deze nieuw aangelegde wijken. Ook de Westersingel en het noordelijk deel van de Brakeweg werden als assen in deze uitbreidingen opgenomen.

De wegen in de oude binnenstad van Medemblik (binnen de voormalige stadsomwalling) ondergingen na 1945 geen wijzigingen met uitzondering van kwalitatieve verbeteringen.

(zie afbeeldingen 9 en 10)

4.2 Wateren

De wateren en waterwegen in de gemeente Medemblik hebben in de periode 1850-1940 enkele wijzigingen ondergaan.

De in de binnenstad van Medemblik gelegen stadsgrachten zijn in de periode 1850-1940 allemaal gedempt met uitzondering van het Achterom in het westelijk stadsdeel (zie ook 4.1). Dit Achterom is heden ten dage de enige overgebleven stadsgracht binnen Medemblik.

De havens van Medemblik, gelegen aan de zuidzijde van de stad, bestonden rond 1850 uit de Oosterhaven, de Westerhaven en de Eilandshaven (ook wel Pekelharinghaven genoemd). De Westerhaven en Eilandshaven waren in 1631-'32 ontstaan bij de uitbreiding van Medemblik onder leiding van Laurens van Teylingen (zie ook 5.2.1). De Oude Haven, gelegen aan de noordzijde van de stad, deed rond 1850 al geen dienst meer als haven.

Rond 1870 werd de Eilandshaven gedempt en kort na 1900 werd ook het water van de Oude Haven gedempt. De Wester- en Oosterhaven bleven echter in de periode 1850-1940 dienst doen als havens ten behoeve van de visserij. Aan de zuidzijde van Medemblik lagen sinds de uitbreiding van de stad in 1631-'32 stadssingels. In de ligging van deze stadssingels, Parksingel, Westersingel en Spooksingel, kwam in de periode 1850-1940 geen verandering.

Rond 1930 werd bij de aanleg van het uitbreidingsplan West en de droogmaking van de Wieringermeer, een kanaal gegraven ten zuiden van de uitbreiding West. Dit kanaal, de Overleek, staat aan de oostzijde in verbinding met de Westerhaven en de Spooksingel en gaat aan de westzijde via de Westeroverleekersluis over in een aftakking van de Westfriesche Vaart in de polder de Wieringermeer. De Overleek is bedoeld als scheepvaartverbinding tussen de havens van Medemblik en de Wieringermeer en heeft een afwateringsfunctie met betrekking tot de Wieringermeer.

In de periode na 1940 traden in de hierboven genoemde wateren geen noemenswaardige wijzigingen op. De stadssingels zijn tot op de dag van vandaag nog steeds aanwezig evenals de Overleek rondom Plan-West. De havens verloren in de periode na 1940 hun visserij-functie, maar kennen sinds het begin van de jaren '60 door de opkomst van de watersport en haar toerisme een recreatieve functie. Door de toenemende functie van Medemblik als watersportcentrum is in 1989 de Eilandshaven weer open gegraven en dient zij nu als jachthaven.

De wateren in het buitengebied van Medemblik bestonden in de periode 1850-1940 uit vele vaarten en sloten, de ringsloten rondom de droogmakerijen Poel en Wijmers, Brake en Lichtewater en de plas de Kleine Vliet aan de oostzijde van de gemeente. Het merendeel van de wateren kenden een afwateringsfunctie en de Kleine Vliet diende als boezemwater-verzamelaarsplaats voor de boezem van de Vier Noorder Koggen (zie ook 2.2).

In de functie en vorm van deze wateren kwam in de periode 1850-1940 vrijwel geen verandering. Wel verlandde het Kleine Vliet in deze periode enigszins.

Na de Tweede Wereldoorlog werden bij de herverkavelingen van 1973-'79 vele wateren gedempt. De ringsloten van de droogmakerijen en de Kleine Vliet bleven echter bestaan en hebben ook hun functie van afwateringssloten cq. boezemwater-verzamelaarsplaats behouden.

(zie afbeeldingen 11, 12 en 13)

4.3 Dijken

De gemeente Medemblik kende in de periode 1850-1940 aan dijken de Westerdijk en Oosterdijk aan respectievelijk de noord- en oostzijde van de gemeente en de ringdijken rondom de droogmakerijen de Brake, Poel en Wijmers en het Lichtewater.

De Westerdijk en Oosterdijk hadden een waterkerende functie ten opzichte van de Zuiderzee (het latere IJsselmeer). Bij de droogmaking van de Wieringermeer in 1930 verloor het grootste deel van de Westerdijk echter haar direct waterkerende functie. Alleen het stuk dijk ten noorden van de stad Medemblik bleef haar waterkerende functie ten opzichte van het IJsselmeer behouden. Het overige deel van de Westerdijk kreeg een slaperdijk-functie welke zich heeft bewezen tijdens de onderwaterzetting van de Wieringermeer in 1945 door de Duitsers. De Oosterdijk kende een toegevoegde functie van landweg, terwijl bij de Westerdijk de weg onder aan de dijk liep. De ringdijken rondom de drie droogmakerijen kenden in de periode 1850-1940 een waterkerende functie ten opzichte van de ringsloten. Deze dijken hadden geen toegevoegde functie van landweg. In de periode na 1945 bleef de functie en ook de vorm van de Westerdijk en Oosterdijk gelijk. De ringdijken rondom de droogmakerijen werden bij de herverkavelingen van 1973-'79 echter geëgaliseerd.

(zie afbeeldingen 14 en 15)

4.4 Spoorwegen

De gemeente Medemblik heeft in de MIP-periode slechts één spoorwegverbinding gekend en wel de lokaalspoorlijn Hoorn-Medemblik welke in 1887 werd geopend. Deze door de lokaalspoorwegmaatschappij "Hollandsch Noorderkwartier" (HN) en de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij (HSM) geëxploiteerde lijn, liep van Hoorn via Westerblokker, Zwaag, Wognum, Wijzend, Midwoud, Twisk en Opperdoes naar Medemblik.

Het station van Medemblik bevond zich ten noorden van de Dam naast het stadhuis. In 1936 werd deze enkelspoorlijn, waarop vrijwel uitsluitend stoomlocomotieven reden, voor personenvervoer opgeheven in verband met concurrentie van het busbedrijf. Voor goederendiensten bleef de spoorlijn echter wel in gebruik aangezien vijf veilingen in Westfriesland waren aangewezen op deze spoorlijn (waaronder twee in Medemblik) en men bij de droogmaking van de Wieringermeer ook gebruik maakte van deze goederenlijn. In 1955 werd de stoomtractie op deze lijn vervangen door diesellocomotieven.

Alhoewel er na 1940 incidenteel wel eens personenvervoer op dit baanvak voorkwam, vond er vanaf 1968 weer frequent personenvervoer plaats op dit traject. In de zomermaanden wordt namelijk ten behoeve van de toeristen gebruik gemaakt van een museumstoomtrein die dan rijdt op het traject Hoorn-Medemblik. Het station van Medemblik dat nog steeds aanwezig is, doet dan ook weer dienst.

(Stoom-)tramlijnen heeft de gemeente Medemblik binnen haar gemeentegrenzen nooit gekend.

(zie afbeelding 16)

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

De gemeente Medemblik bestond in de periode 1850-1940 evenals nu uit de stad Medemblik en een buitengebied. Dorpen of buurtschappen kende de gemeente niet.

Het grondgebied van de gemeente was in de periode 1850-1940 iets groter van oppervlakte dan nu. De zuidoostgrens van de gemeente lag toen langs de westkant van de Grote Vliet (nu gemeente Wervershoof), terwijl de huidige gemeentegrens westelijker ligt.

Voor bevolkingsontwikkeling gemeente Medemblik in de periode 1850-1940, zie tabel 1.

5.2 Medemblik

5.2.1 Ontstaansgeschiedenis

De stad Medemblik is in de vroege Middeleeuwen (circa eerste helft 8ste eeuw) ontstaan op het uiteinde van een vanaf Abbekerk in noord-oostelijke richting lopende kreekrug. De stad is de oudste Westfriese nederzetting en ontleent haar naam vermoedelijk aan het thans verdwenen riviertje Medemelacha of Middenleek dat alhier liep.

De eerste bebouwing van Medemblik vond plaats langs de zuidoever van dit riviertje (ter hoogte van de huidige Kerksteeg en Oostersteeg), alwaar door ophoging in verband met overstromingen een langgerekte woonterp was ontstaan.

Medemblik ontwikkelde zich door haar gunstige ligging aan de Zuiderzee al snel tot een belangrijke handelsplaats, alwaar handel werd gedreven op de dam in het midden van de rivier (op de plek van de huidige Dam).

De uitbreiding van de handelsactiviteiten had tot gevolg dat de stad zich uitbreidde in zuidelijke richting en langs de noordzijde van de Middenleek. Ook werd er een aan Sint Maarten gewijde kerk gesticht. De zuidelijke uitbreiding geschiedde in eerste instantie langs de huidige Nieuwstraat, een voormalige stadsgracht die loodrecht op de haven stond. Langs de noordzijde van de Middenleek ontwikkelde zich bebouwing langs de kade en langs een aantal haaks hierop staande stegen.

In 1289 verkreeg Medemblik als eerste Westfriese plaats stadsrechten van Graaf Floris V, landsheer van Westfriesland, die kort hiervoor een kasteel had laten bouwen aan de zuidoostzijde van de stad (kasteel Radboud).

Aan het einde van de 13de eeuw werd Medemblik echter bedreigd door overstromingen. Het land ten noorden van Medemblik (de huidige Wieringermeer) was door overstromingen onder water komen te staan en de noordoever van de Middenleek was hierdoor reeds verdwenen.

Als tegenmaatregel tegen deze waterdreiging werden in het verdrongen land enkele wierdijken aangelegd, waardoor op de plek van de vroegere rivierbedding een langgerekte haven ontstond (de Oude Haven).

Als gevolg van deze overstromingsdreiging (en door een aantal flinke stadsbranden) was de positie van Medemblik als handelsplaats in de loop der jaren enigszins afgezwakt. Met name de andere Westfriese steden Hoorn en Enkhuizen hadden hier in de loop van de 14de en 15de eeuw sterk van geprofiteerd.

In de 16de eeuw echter trok de positie van Medemblik als handelsplaats weer aan. De stad was tot op dat moment uitgebreid aan weerszijden van de Nieuwstraat, waar aan beide zijden van deze dwarsgracht min of meer driehoekige stadsdelen waren ontstaan welke doorsneden werden door verschillende smalle stegen en grachtjes. De zuidelijke begrenzing van de stad werd gevormd door het Achterom, eveneens een stadsgracht.

In de tweede helft van de 16de eeuw (na 1572) noopten de strategische situering van de stad en haar gunstige ligging aan de handelsroute tot een vergroting van het havengebied.

Binnen een nieuwe omwalling, waarbij ook het kasteel Radboud binnen de vestingwallen werd gebracht, werd de Oosterhaven gegraven. De aanleg van de Oosterhaven was vóór 1599 gereed, blijkens een vogelvluchtk kaart uit dat jaar.

In 1631 werd de stad reeds verder in zuidelijke richting uitgelegd. De Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen ontwierp in dat jaar een nieuwe gebastioneerde omwalling waarbinnen twee nieuwe havens, de Westerhaven en de Eilands- of Pekelharinghaven, tot stand kwamen. De stad verkreeg met deze nieuwe omwalling haar (voorlopige) uiterste begrenzing, welke tot in de 20ste eeuw de omvang van Medemblik bepaalde. In de loop der jaren zou de verdere groei en bebouwing van de stad zich voornamelijk voltrekken binnen deze stadsomwalling. Pas na circa 1930 zou er op grotere schaal uitbreiding buiten deze stadsomwalling plaatsvinden.

Alhoewel de nieuwe stadsomwalling genoeg ruimte bood voor verdere uitbreiding van de stad, gebeurde er vooralsnog niet veel. Weliswaar werden de noordelijke kaden van de Westerhaven en de Pekelharinghaven evenals de beide kaden van de Oosterhaven in de loop van de 17de eeuw bebouwd met voorname woonbebouwing, maar een grootschalige uitbreiding van de stad op de nieuw verworven terreinen binnen de omwalling voltrok zich niet. De stad was over haar hoogtepunt heen. Dit bleek des te meer in de 18de eeuw toen, naar stadsplattegronden oordelend, ook de aaneengesloten bebouwing langs de noordzijde van de Oude Haven was gesloopt evenals vele huizen elders in de stad (onder meer rondom de kerk). Medemblik kende vanaf nu een periode van armoede en verval. De oorzaak hiervan lag onder meer in het feit dat het scheepsverkeer vanaf nu andere vaarroutes verkoos. Ook als vissersplaats had Medemblik nauwelijks meer belang. De bevolking daalde in deze periode van 3500 in 1635 naar 2500 rond 1750.

Eind 18de eeuw was er een korte opleving in de geschiedenis van Medemblik, toen in 1797 de vrijwel ongebruikte ruime havens werden aangewezen als landswerf voor de marine. Er werden hiertoe enkele nieuwe gebouwen aangelegd rondom de havens en in 1811 kreeg Medemblik zelfs de functie van oorlogshaven. De vestiging van de marine in Medemblik bracht extra mensen en dus extra inkomsten met zich mee, maar deze economische opleving was slechts van korte duur. In 1824 kwam namelijk het Noordhollandsch Kanaal gereed waardoor Amsterdamse schepen geen enkele reden meer hadden om Medemblik aan te doen. Den Helder kwam door de opening van het Noordhollands Kanaal uitermate gunstig te liggen en de marine besloot in 1828 dan ook om zijn oorlogshaven naar Den Helder te verplaatsen. Weliswaar bleef het Koninklijk Instituut voor de Marine nog in Medemblik gevestigd (tot 1850), maar deze tak van de marine kon er alleen niet voor zorgen dat de economische impuls die de oorlogshaven had gegeven aan de stad ook gehandhaafd kon blijven. Al snel verviel Medemblik weer in armoede.

De situatie van Medemblik was rond 1850 dan ook niet erg rooskleurig. De stad en haar havens hadden geen enkele handelsfunctie meer en ook de Zuiderzeevervisserij was op dat moment van weinig betekenis. Een markt- of streekverzorgende functie had Medemblik door haar vooruitgeschoven ligging in zee nooit gekend. De stad was sterk in verval geraakt en veel bebouwing was in de loop der tijd gesloopt. Alleen de voorname 17de eeuwse bebouwing langs de havens (Westerhaven en Oosterhaven) was nog grotendeels voor verval en afbraak behoud.

5.2.2 Functieveranderingen 1850-1940

In 1850 bevond Medemblik zich, blijkens het hierboven geschetste verhaal, in een niet erg welvarende positie. De bevolking van Medemblik was rond 1850 merendeels werkzaam in de agrarische sector (veeteelt, zuivelhandel en op kleine schaal landbouw), het kleine ambacht (smederij, houtzagerij e.d.) en op zeer kleine schaal nog in de

scheepvaart en visserij. De werkloosheid was echter groot. Rond 1850 bevonden zich in de stad onder meer twee zoutziederijen, één cichoreifabriek, twee kaarsenmakerijen, één vellenblooterij, twee kaas-kopmakerijen, één scheepstimmerwerf en één korenmolen.

Medemblik leefde in deze periode vooral van de veeteelt. Veel mensen die woonden in de stad werkten op boerderijen op het land of waren werkzaam in de zuivelhandel (er was onder meer een kaasmarkt in Medemblik).

Na circa 1875 concentreerde de handel in vee- en zuivelprodukten zich echter in de voor de afzet gunstiger gelegen plaatsen als Hoorn en Purmerend. Medemblik verloor haar handel in zuivelprodukten groten-deels en de kaasmarkt werd in 1888 opgeheven. De tuinbouw kwam vanaf die tijd echter tot grote bloei, mede door de aanleg van de spoorlijn (1887), waardoor het afzetgebied van de tuinbouwprodukten aanzienlijk vergroot werd.

Met de opkomst van de tuinbouw ontstonden er ook tuinbouw-verenigingen die veilingen gingen exploiteren. In Medemblik vestigden zich in de loop der jaren twee veilingen. In 1894 werd de veiling "De Eendracht" opgericht en 20 jaar later volgde de op katholieke grondslag gebaseerde veiling "Sint Jozef". In de jaren '30 toen de tuinbouw haar hoogtepunt bereikte en ook de bloembollenteelt in opgang kwam, werd er in vennootschap nog een bloembollenveiling in Medemblik opgericht. Deze veiling werd echter al weer snel opgeheven.

De opkomst van de tuinbouw bracht ook wat nevenindustrie met zich mee. In Medemblik betrof dit een stoomconservenfabriek welke in 1906 werd opgericht en tuinbouwprodukten inblikte. In 1931 ging de fabriek echter door brand verloren en werd zij (in Medemblik althans) niet weder opgebouwd.

Naast de tuinbouw kwam er in de periode 1850-1940 op kleine schaal ook nog wat Zuiderzeevervisserij in Medemblik voor. De vissersvloot was echter zeer beperkt en vooral in de jaren 1850-'70 was haar vangst zeer gering. In het vierde kwart van de 19de eeuw kwam de anjovisvisserij echter op en vele Medemblikkers beproefden hierin hun geluk door een boot te kopen. In 1905 telde de vloot van Medemblik 65 boten, een fiks aantal. De anjovisvangst bracht enige opleving in deze bedrijfstak en er volgde de bouw van een visafslag, anjoviszouterijen en kuiperijen.

Na circa 1910 zakte de visserij echter al weer in en de vloot kromp in van 40 boten in 1916 tot 25 in 1928. Na 1930 (drooglegging van de Wieringermeer en afsluiting van de Zuiderzee) was het vrijwel helemaal gedaan met de visserij in Medemblik. De visafslag bleef echter bestaan voor vissers van elders welke hier paling en zoetwatervis ter verkoop aanboden.

Ondanks de hierboven geschetste opkomst van de tuinbouw en de korte bloeiperiode in de visserij, bleef Medemblik in de periode 1850-1940 echter een arme en vervallen stad. Ook de komst in 1884 van het Rijks-krankzinnigengesticht (sedert 1923 Provinciaal Ziekenhuis), welke zich vestigde in de sinds 1850 leegstaande gebouwen van de voormalige landswerf, veranderde hier niet veel aan. De verschillende bedrijfstakken in Medemblik leverden net genoeg geld op voor het eerste levens-onderhoud van de bevolking maar brachten geen welvaart.

In deze situatie veranderde pas wat na 1925. De vestiging in Medemblik van Zuiderzeewerkers en kolonisten welke hielpen bij de drooglegging van de Wieringermeer en de afsluiting van de Zuiderzee, bracht een economische impuls aan de stad. De bevolking nam in vijf jaar tijd met ruim 1000 personen toe (van 3.195 in 1925 tot 4.217 in 1930), iets wat met name de middenstand duidelijk moet hebben gemerkt. Maar ook deze economische opleving zakte echter weer geleidelijk in nadat de werkzaamheden betreffende de Zuiderzeewerken gereed waren en de Wieringermeer bewoond raakte. Medemblik behield echter wel op kleine schaal een streekverzorgende functie ten behoeve van het zuidelijk deel van de Wieringermeer-polder.

Al met al kan echter gezegd worden dat Medemblik in de periode 1850-1940 geen voorspoedig bestaan heeft geleid, maar eerder een vervallen, bijna "dode" stad was, waar incidenteel een tijdelijke economische opleving plaatsvond. De stad Medemblik is in de periode 1850-1940 dan ook nauwelijks gegroeid (zie 5.2.3).

Na de Tweede Wereldoorlog zou het geleidelijk aan iets beter gaan met Medemblik. De visserij ging in deze na-oorlogse periode weliswaar geheel verloren (1972 werd de visafslag opgeheven), maar de tuinbouw bleef als bron van inkomsten echter grotendeels bestaan. De veilingen werden echter na een eerdere fusie eveneens in 1972 opgeheven. Het grootste deel van de bevolking vond echter vanaf het begin van de jaren '60 zijn bestaan in de industrie (onder meer een drukkerij, jacht-werven etc.). Medemblik werd namelijk in 1962 door het Rijk aangewezen als industriekern, waarbij industrieën zich met premies in Medemblik kwamen vestigen om werk te scheppen voor de bevolking. De komst van industrieën in Medemblik had ook de vestiging van nieuwe bevolkingsgroepen tot gevolg (onder meer uit Amsterdam). Medemblik breidde zich dan ook gestaag uit vanaf de jaren '60. Het vertrek van het Provinciaal Ziekenhuis uit Medemblik in 1967 was echter weer een gevoelige klap voor de stad, daar dit ziekenhuis direct en indirect aan veel mensen werk bood. Het Provinciaal Ziekenhuis werd niet door een andere vorm van gezondheidszorg of industrie opgevolgd. De grootste na-oorlogse economische impuls voor Medemblik betekende echter de opkomst van het toerisme. Met name de watersporters ontdekten vanaf de jaren '60 de lege havens van Medemblik als jacht- en recreatiehavens voor hun pleziervaartuigen en Medemblik ontwikkelde zich dan ook tot een belangrijk watersportcentrum. De komst naar Medemblik van vele watersporters in de zomermaanden bracht een enorme opleving voor met name de middenstand en horeca teweeg. Medemblik heeft zich anno 1991 dan ook aardig gerehabiliteerd en vindt haar bestaansmiddelen momenteel voornamelijk in de watersport, tuinbouw, enkele industrieën en als (beperkt) streekverzorgend centrum voor het zuidelijk deel van de Wieringermeer en de de stad direct omringende dorpen.

5.2.3 Structuur in hoofdlijnen

Rond 1850 lag de stad Medemblik nog vrijwel geheel binnen haar in 1631-'32 aangelegde omwalling. Alleen langs de buiten de stadssingels gelegen Westersingel, Oostersingel, Geldelozepad en het Keern was in de loop der tijd wat vrijstaande (veelal agrarisch getinte) bebouwing ontstaan. De kern van de stad werd rond 1850 evenals nu gevormd door de Dam en de daar haaks op staande Nieuwstraat. Aan weerszijden van de Nieuwstraat strekte zich een min of meer driehoekig stadsdeel uit waarin zich vele smalle stadsgrachten en stegen bevonden.

De oorspronkelijke structuur van de stad was in 1850 nog merendeels intact. Wel waren er in de loop der jaren door verval en afbraak enkele open plekken in de stad ontstaan. Het middengebied in het oostelijk stadsdeel (ten oosten van de Nieuwstraat) had in 1850 zelfs een agrarische functie.

In de periode 1850-1940 zou de stad Medemblik zich slechts op kleine schaal verdichten en uitbreiden. De verdichting betrof het opvullen van de open plekken, waarbij veelal eenvoudige woonhuizen en woningbouw werd gerealiseerd. Daarnaast werden er ook oudere panden in de stad vervangen door nieuwbouw. Toch bleef het karakter van de stad in deze periode voornamelijk bepaald door de 15de-, 16de-, 17de- en 18de-eeuwse bebouwing en werd er relatief weinig nieuw gebouwd. Wel werden er, met name in de Nieuwstraat de hoofdstraat van Medemblik, in de tweede helft van de 19de eeuw en begin 20ste eeuw veel nieuwe (winkel)puien geplaatst voor in kern 17de- en 18de-eeuwse panden.

De oorspronkelijke structuur van de stad bleef in deze periode merendeels behouden, al werden de vele stadsgrachten van Medemblik aan het einde van de 19de en begin 20ste eeuw vrijwel allemaal gedempt. Alleen het westelijk gedeelte van het Achterom bleef gespaard.

Ook de stadsomwalling met haar vier stadspoorten (Keernpoort, Oosterpoort, Westerpoort en Brakepoort) werd in de tweede helft van de 19de eeuw ontmanteld. Deze ontmanteling van de omwalling had echter geen directe invloed op de stad en haar structuur, daar de stadssingels e.d. bewaard bleven.

In 1870 volgde demping van de Pekelharinghaven, aangezien deze haven vrijwel niet meer gebruikt werd. Op de plek van de gedempte haven werd echter niet gebouwd, maar werden in latere jaren sportvelden aangelegd.

Met uitzondering van enige uitbreiding van de bebouwing na 1900 langs de buiten de stadsomwalling gelegen Westersingel, Oostersingel, het Geldelozepad en het Keern, kende Medemblik tot aan 1930 geen werkelijke stadsuitbreiding en bleef zij binnen haar stadssingels gelegen. Rond 1930 begon men echter met de aanleg van Plan-West, het eerste uitbreidingsplan van Medemblik, dat aan de westzijde van de stad gerealiseerd werd. De aanleg van Plan-West had direct te maken met de drooglegging van de Wieringermeer waardoor er zich veel Zuiderzeewerkers en kolonisten in Medemblik vestigden. Plan-West werd ten westen van de Ridderstraat en de Turfhoek aangelegd, gedeeltelijk op de voormalige stadsomwalling. Aan de zuidzijde werd Plan-West begrensd door de Overleek, het kanaal dat met betrekking tot de Wieringermeer was gegraven en de Westerhaven met de wateren van de Wieringermeer verbond.

In 1940 was de uitleg en bebouwing van Plan-West nog slechts gedeeltelijk gevorderd. Langs de Meerlaan en Burgemeester Schoutsenstraat bevond zich eenvoudige woonbebouwing evenals een nieuw gebouwde school en een kerk. Door tussenkomst van de Tweede Wereldoorlog zou de verdere uitleg van Plan-West voorlopig stil komen te liggen en pas rond 1950 weer worden hervat.

Uit bovenstaande ontwikkelingsschets blijkt dat uitbreiding, verdichting en vervanging van de woonbebouwing in Medemblik in de periode 1850-1940 slechts summier heeft plaatsgevonden.

Wel werden er in deze periode een aantal (semi-)openbare gebouwen in de stad gebouwd, al dan niet ter vervanging van oudere voorgangers. Onder deze (semi-)openbare gebouwen bevonden zich onder meer een Rooms-Katholieke kerk, een gereformeerde kerk, een station, de gasfabriek, een aantal scholen, een klooster annex bejaardentehuis en een stadhuis.

De Rooms-Katholieke kerk, gewijd aan de heilige Martinus, werd in 1872 ten westen van de Ridderstraat gebouwd ter vervanging van een oudere schuilkerk aldaar. In 1879 werd deze kerk reeds uitgebreid. Rond 1903 bleek de Sint Martinus-kerk echter al weer te klein en werd zij vervangen door een grotere kerk welke in 1904 gewijd werd. Bij de bouw van deze nieuwe grotere kerk werden ook enkele bijgebouwen als een parochiehuis e.d. gebouwd.

In 1886-'87 werd het station van Medemblik gebouwd. Dit station vormde het kopstation van de in 1887 geopende spoorlijn Hoorn-Medemblik en kwam aan de noordzijde van de Oude Haven, ten westen van het 17de-eeuwse stadhuis te liggen.

In 1908 volgde de bouw van de gasfabriek in Medemblik welke ook ten noorden van de Oude Haven kwam te liggen, maar dan aan de oostzijde van het stadhuis. De gasfabriek was de eerste nutsvoorziening in Medemblik en werd gevolgd door de aansluiting van electriciteit in 1922 en water in 1924. Medemblik verkreeg hiermee relatief laat zijn algemene voorzieningen.

In 1930 werden er een tweetal nieuwe scholen gebouwd in Medemblik

gevolgd door een derde in 1931. Alle drie deze scholen kwamen ter vervanging van oudere scholen, welke veelal in gewone woonhuizen in de binnenstad van Medemblik gevestigd waren. Als eerste werd in 1930 een RK-school gebouwd aan het Bagijnhof, vlak tegenover de Sint Martinuskerk aan de Ridderstraat. De andere in 1930 gebouwde school was de School met de Bijbel, welke net buiten de voormalige stadsomwalling langs de Westersingel werd gebouwd.

In 1931 werd in Plan-West de openbare Graaf Florisschool gebouwd, ter vervanging van een openbare school in de binnenstad van Medemblik. In Plan-West werd eveneens een kerk gerealiseerd, welke in 1939 gereed kwam. Deze gereformeerde Rehoboth-kerk kwam te liggen aan de Meerlaan en diende als vervanging voor een te klein geworden kerk aan de Nieuwstraat.

In 1932 dienden de Zusters van Liefde, welke gevestigd waren in een (te klein) klooster aan het Bagijnhof, een verzoek in bij de gemeente tot de bouw van een nieuw klooster op de plek van het plantsoen ten zuiden van de Sint Martinus-kerk. Aangezien dit plantsoen het enige stukje groen in de oude binnenstad was, had het gemeentebestuur ernstige bezwaren. Maar de oplossing werd gevonden in het verplaatsen van het plantsoen naar de plek van de voormalige stadswal tussen het kasteel Radboud en de Hogesteeg. Bij de inrichting van het nieuwe plantsoen werden onder meer ook bomen verplaatst van het oude plantsoen naar het nieuwe.

Het nieuwe plantsoen was in 1934 gereed en kreeg de naam Koningin Emmapark. Op de plek van het oude plantsoen verrees in 1932 het nieuwe klooster annex bejaardentehuis "Huize Sint Martinus".

Hierdoor onstond er rondom de Ridderstraat een concentratie van katholieke gebouwen (school, kerk, parochiehuys, klooster e.d.).

Het laatste openbare gebouw dat in de MIP-periode tot stand kwam in de stad is tevens het meest in het oog springende. Het betreft het nieuwe stadhuis dat in 1940 ter vervanging van het 17de-eeuwse stadhuis op de Dam werd gebouwd. Dit door A.J. Kropholler ontworpen stadhuis valt op door zijn kenmerkende architectuur in Delftse School-stijl.

De stad Medemblik kende in de periode 1850-1940 drie begraafplaatsen. Eén daarvan bevond zich binnen de voormalige stadsomwalling. Dit betrof de in 1765 gestichte Joodse begraafplaats aan de Bangert hoek Oude Haven.

Rond 1871 werd naar ontwerp van de architect A.C. Bleijs een katholieke begraafplaats aangelegd aan de zuidzijde van de Westerdijk, net buiten de stadsomwalling. Eind 19de eeuw volgde de aanleg van de algemene begraafplaats aan de zuidzijde van de stad, ten zuiden van het Keern. Alle drie de begraafplaatsen hebben in de periode 1850-1940 geen wezenlijke veranderingen ondergaan. Wel kwam de katholieke begraafplaats door de aanleg van uitbreidingsplan West meer in de bebouwde kom te liggen.

In de jaren '30 van deze eeuw werd er aan de oostzijde van Medemblik, ten oosten van kasteel Radboud, een zeebad aangelegd. Dit zeebad bestond in feite uit niet meer dan een gebouw waarin kleedhokjes en een kantine waren gevestigd en vanwaar uit men in zee kon gaan zwemmen.

5.2.4 Na-oorlogse ontwikkelingen

Was Medemblik tot aan de Tweede Wereldoorlog slechts zeer summier gegroeid, na 1945 zou de stad zich op grote schaal uitbreiden.

Het reeds in de jaren '30 van deze eeuw gestartte uitbreidingsplan West, dat door toedoen van de Tweede Wereldoorlog was stil komen te liggen, werd vanaf circa 1950 weer hervat. Deze uitbreidingswijk werd in de loop van de 50-er jaren volgebouwd, waarbij zich ook wat lichte industrie vestigde langs de Kanaalstraat aan de zuidzijde van het plan.

In 1960 werd in Medemblik aangevangen met de aanleg van plan Zuid B (Koggenwijk). In 1963 en 1965 volgden respectievelijk de aanleg van de

wijken Parkwijk en Randwijk. Alle drie deze wijken kwamen ten zuiden van de stad Medemblik te liggen. Door het feit dat Medemblik in 1962 door het Rijk werd aangewezen als industrieterrein, vestigde zich vanaf het midden van de jaren '60 ook een industrieterrein ten zuiden van de stad. Medemblik zou zich met name in de jaren '60 op grote schaal ontwikkelen, maar ook in de jaren '70-'80 werden er nog enkele nieuwe woonwijken gebouwd.

In de binnenstad van Medemblik veranderde er na 1945 niet zoveel. De structuur van de stad bleef vrijwel gelijk en de merendeels uit de 15de, 16de, 17de, 18de, 19de en begin 20ste eeuw daterende bebouwing bleef overwegend intact. Wel werd er incidenteel nieuwbouw gepleegd ter vervanging van de oudere panden.

De ten noorden van de Oude Haven gelegen gasfabriek werd rond 1960 afgebroken en vervangen door een andere fabriek. Deze fabriek werd in 1970 echter al weer afgebroken. Vanaf de jaren '70 verscheen er nu woningbouw aan de noordzijde van de Oude Haven, zowel ten westen als ten oosten van het stadhuis en het station.

Het klooster cq. bejaardentehuis "Huize Sint Martinus" werd in 1970 afgebroken en vervangen door een nieuw bejaardentehuis. Ook de bebouwing op de hoek Ridderstraat/Oude Haven werd in de loop van de jaren '70 afgebroken. Hier verrees het nieuwe bejaardentehuis "Avondlicht".

In 1989 werd de sinds 1870 gedempte Pekelharinghaven weer opengegraven om dienst te doen als jachthaven. In deze periode werd er ook luxueuze woonbebouwing gerealiseerd in het oostelijk gebied tussen het Achtereiland en het Vooreiland en aan de oostzijde van de Pekelharinghaven.

De School met de Bijbel aan de Westersingel, inmiddels in de loop der jaren ingesloten door de nieuwbouwwijk Koggenwijk, werd rond 1987 afgebroken en vervangen door een nieuw politiebureau.

De drie begraafplaatsen in Medemblik ondergingen in de periode na 1945 geen veranderingen.

Het zeebad, gelegen ten oosten van kasteel Radboud, kreeg in 1959 een nieuw gebouw. Heden ten dage (1992) is door aanplantingen voor de kust van Medemblik in verband met een recreatieterrein, het zeebad echter niet meer in gebruik.

(zie afbeeldingen 2 t/m 6 en 18)

5.3 Buitengebied

De gemeente Medemblik kende in de periode 1850-1940 vrijwel geen bebouwing in het buitengebied.

Door het waterrijke karakter van de polders rondom Medemblik (vaarpoldergebied) was er weinig bebouwing in het buitengebied mogelijk. Met uitzondering van wat agrarische bebouwing (boerderijen en landarbeiderswoningen) langs de Brakeweg en langs de Oosterdijk (onder meer dijkwoningen) kende het buitengebied van Medemblik verder alleen molens ter regulering van de afwatering. De boeren en tuinders welke de gronden in het buitengebied bewerkten, leefden veelal in of nabij de stad of in één van de dorpen rondom de gemeente.

In 1869 werd langs de Oosterdijk het stoomgemaal

De Vier Noorder Koggen gebouwd, welke in 1907 werd uitgebreid met een nieuw gemaal. Hierdoor werd een groot deel van de molens in het buitengebied overbodig en verdwenen zij uit het landschap.

Na de herverkavelingen van 1973-'79 verloor het buitengebied van Medemblik zijn structuur als vaarpolder en werden er op het nieuw verkavelde land enkele moderne grootschalige agrarische bedrijven gebouwd (onder meer in de polder de Brake en polder Poel en Wijmers). De oudere (agrarische) bebouwing langs de Brakeweg en de Oosterdijk bleef bij de herverkavelingen merendeels behouden.

(zie afbeeldingen 2 t/m 6)

6. Bebouwingskarakteristiek

6.1 Medemblik

De bebouwing in de stad Medemblik bestaat voor het grootste deel uit in kern 16de-, 17de- of 18de-eeuwse panden en soms zelfs ouder.

Veel van deze panden hebben in de loop der eeuwen nieuwe voorgevels gekregen. Met name langs de Nieuwstraat, Oosterhaven en Westerhaven bevinden zich veel in kern oudere panden met nieuwere voorgevels.

Langs deze straten betreft dit voornamelijk voornamelijk woonhuizen van veelal twee bouwlagen waar voorheen de meer vermogende bevolking van Medemblik woonde.

Langs de Nieuwstraat, te zamen met het Bagijnhof, heden ten dage de winkelstraat van Medemblik, dateren veel van deze nieuwere voorgevels uit de tweede helft van de 19de eeuw en begin 20ste eeuw (MIP-periode). Klaarblijkelijk pasten de winkeliers hun panden eerder aan aan de dan heersende bouwstijl dan woonhuiseigenaren.

Verder bevinden zich in de stad veel eenvoudige woonhuizen van veelal slechts één bouwlaag hoogte en kleine pakhuisjes en bedrijfjes. Ook hier dateert een deel van de bebouwing al uit de 16de, 17de en 18de eeuw. Met name in het oostelijk stadsdeel (ten oosten van de Nieuwstraat) bevinden zich nog enkele oudere bedrijfspanden langs onder meer de Tuinstraat en Gedempte Achterom. Ook enkele kleine eenvoudige woonhuizen uit voorgaande eeuwen zijn hier nog te vinden (onder meer in de Tuinstraat en de Bangert). Het Gedempte Achterom had in het verleden echt een bedrijfsfunctie. Tegenwoordig resteren hier alleen nog een aantal veelal leegstaande oudere pakhuisjes en is een deel van de voormalige bedrijfsbebouwing verdwenen.

Langs het Koningshof in het oostelijk stadsdeel en langs de zuidzijde van de Oude Haven in het westelijk stadsdeel, is in de jaren '20 van deze eeuw woningbouw verrezen. Dit betreft eenvoudige woningbouw van aan elkaar geschakelde woonhuizen van één bouwlaag onder zadelform of mansardekap met de noklijn parallel aan de weg.

Verder heeft er in de stad in de periode 1850-1940 incidenteel wat nieuwbouw ter verdichting of als vervanging van oudere bebouwing plaatsgevonden. Dit is gedurende de gehele MIP-periode gebeurd en betreft voornamelijk eenvoudige woonhuizen, vrijstaand of aan elkaar gebouwd, van veelal één bouwlaag hoogte. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in de gehele stad (bijvoorbeeld in de Breedstraat, de Bangert, de Oostersteeg e.d.).

Na de Tweede Wereldoorlog werd er in de stad Medemblik ook incidenteel nieuw gebouwd ter vervanging van oudere panden of als verdichting. Ook deze na-oorlogse incidentele nieuwbouw komt door de gehele stad voor. Veelal zijn deze nieuwbouwhuizen in dezelfde schaal en vorm opgetrokken als de omliggende oudere bebouwing.

Grootschalige na-oorlogse nieuwbouw komt in de stad onder meer voor ten noorden van de Oude Haven. Hier bevinden zich sinds de jaren '70 zowel ten westen als ten oosten van de Dam, nieuwbouw eengezinswoningen en lage appartementenflats. Op de hoek Oude Haven/Ridderstraat is in de jaren '70 de Sint Maartenshof, een complex bejaardenwoningen, gebouwd. Ook aan de zuidwestzijde van de Ridderstraat is na de Tweede Wereldoorlog nieuwbouw verrezen ter vervanging van het uit 1932 daterende "Huize Sint Martinus", eveneens een bejaardentehuis. Langs de oostzijde van het Vooreiland en de Pekelharinghaven kwam in de jaren '70 en '80 van deze eeuw ook op grote schaal nieuwbouw tot stand.

Het uitbreidingsplan West bestaat langs de Burgemeester Schoutenstraat en de Meerlaan uit eenvoudige woonbebouwing uit de jaren '30 van deze eeuw, incidenteel afgewisseld door een klein bedrijfje of een gebouw met een openbare functie (bijvoorbeeld een school of een kerk).

De bebouwing in dit stadsdeel is laag gehouden (één of twee bouwlagen) en kent veelal voortuinen. Het overige deel van het uitbreidingsplan West is in de loop van de 50-er jaren volgebouwd met eengezinswoningen en wat lichte industrie langs de Kanaalstraat en de Industriestraat.

De meest in het oog springende en karakteristieke gebouwen van Medemblik zijn heden ten dage, naast de voorname, merendeels uit de 17de en 18de eeuw daterende panden langs de Westerhaven en Oosterhaven, de twee torenspitsen van de Hervormde kerk en de Katholieke kerk. De Hervormde kerk ligt tussen de Oude Haven en de Breedstraat in en dateert al uit de 15de/16de eeuw. De Katholieke kerk aan de Ridderstraat is van 1903. Hiernaast kent Medemblik heden ten dage nog een viertal gebedshuizen. Dit zijn de uit 1808 daterende synagoge aan het Gedempte Achterom (niet meer in gebruik), de eveneens niet meer in gebruik zijnde Lutherse kerk en pastorie aan de Westerhaven met een voorgevel uit 1858, de Doopsgezinde kerk in de Tuinstraat uit de 17de eeuw en de Gereformeerde Rehoboth-kerk uit 1939 aan de Meerlaan (Plan-West).

Andere opvallende gebouwen in het hedendaagse Medemblik zijn het stadhuis uit 1940 aan de Dam (architect A.J. Kropholler) en het station uit 1886-'87 ten westen daarvan. Ook het kasteel Radboud ten oosten van de stad en de voormalige Landswerf van de marine ten zuiden van de Westerhaven (later in gebruik geweest als Provinciaal Ziekenhuis) zijn nog steeds zeer karakteristiek voor Medemblik. De in neo-classicistische stijl gebouwde Landswerf heeft sinds 1984 een woonfunctie (verschillende wooneenheden).

Langs de Overtoom aan de noordzijde van de stad, bevindt zich nog een houten woning welke eind jaren '20 van deze eeuw dienst deed als opzichterswoning ten behoeve van de Zuiderzeewerken. Identieke woningen (vrij hoog houten huis onder zadeldak) met dezelfde oorspronkelijke functie bevinden zich nog bij Den Oever (gemeente Wieringen).

Tegenover deze houten woning is aan de Westerdijk eind jaren '80 een voormalige meelmolen met molenaarswoning opnieuw opgebouwd. Heden ten dage is sedert circa vier jaar de Pekelharinghaven, welke sinds circa 1870 was gedempt, weer open.

De bebouwing uit de periode 1850-1940 buiten de voormalige stadsomwalling (Oostersingel, Westersingel, Geldelozepad, Keern e.d.) bestaat veelal uit eenvoudige woonhuizen, wat woningbouw, enkele eenvoudige tuinderswoningen en een enkel voormalig agrarisch bedrijf (bijvoorbeeld stolpboerderij langs de Oostersingel).

Langs het Geldelozepad bevindt zich een rijtje woningbouw uit de jaren '20 van deze eeuw. Verder bevinden zich zowel langs het Keern als langs het Geldelozepad en de Oostersingel, enkele eenvoudige voormalige tuinderswoningen van één bouwlaag onder zadel- of schilddak. De eenvoudige woonhuisbebouwing komt met name langs de Westersingel en het Keern voor en bestaat uit één of twee bouwlagen hoge woonhuizen met zadel-, schild- of plat dak.

Deze eenvoudige bebouwing is veelal in de loop der jaren ingrijpend gewijzigd (bijvoorbeeld nieuwe raamindelingen, grootschalige dakkapellen e.d.).

De MIP-bebouwing langs de Westersingel, Oostersingel, Geldelozepad en het Keern is vanaf de jaren '50 ingebouwd geraakt door de nieuwbouwwijken die vanaf toen rondom deze oude straten werden aangelegd.

De stad Medemblik kent sinds 1968 twee beschermde stadsgezichten. Dit betreft ten eerste het gebied rondom de Wester- en Oosterhaven, Achterom, Gedempte Achterom, havenmonding en kasteel en ten tweede de onmiddellijke omgeving van de Hervormde kerk (Kerksteeg, Herensteeg e.d.).

Binnen deze twee beschermde stadsgezichten bevindt zich voor het overgrote deel oudere bebouwing van vóór 1850.

6.2 Buitengebied

In het buitengebied van Medemblik resteert er als gevolg van de herverkavelingen, alleen nog oudere bebouwing langs de Brakeweg en de Oosterdijk.

Deze oudere bebouwing dateert vrijwel geheel uit de periode 1850-1940 en bestaat uit enkele (stolp)boerderijen, enkele eenvoudige (voormalige) tuinderswoningen, een enkele dijkwoning (Oosterdijk), een Amerikaanse windmolen (Brakeweg) en het gemaal de Vier Noorder Koggen uit 1869/1907 langs de Oosterdijk.

Al deze objecten zijn heden ten dage veelal nog redelijk intact, al hebben er soms wel wijzigingen in de raamindeling e.d. plaatsgevonden.

In de als gevolg van de herverkavelingen opnieuw ingerichte polders, zijn na 1979 enkele nieuwe, grote agrarische bedrijven gebouwd.

7. Stedebouwkundige typologie

De stedebouwkundige typologie geeft in kaart weer het karakter van de uitbreidingen en ontwikkelingen in Medemblik in de periode 1850-1940 buiten de oude stadsstructuur.

Hierbij diende als basis voor de terminologie en arceringen, de publicatie: *Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940)*, Zeist 1987.

Aangezien Medemblik in de periode 1850-1940 slechts op kleine schaal uitbreiding en ontwikkeling van de bebouwing buiten de oude stadsstructuur (hier de voormalige stadsomwalling) heeft meegemaakt, is de stedebouwkundige typologie voor Medemblik zeer summier.

Het niet-stedelijk ingericht gebied Algemeen.

Tot deze categorie behoort de vóór-oorlogse bebouwing in Plan-West, het eerste uitbreidingsplan van Medemblik.

Plan-West was de eerste uitbreiding van Medemblik buiten (en gedeeltelijk op) de stadsomwalling volgens een vooropgesteld plan. Een gedeelte van dit plan (de oostkant) kwam voor 1940 gereed. Dit betreft een tweetal planmatig ontwikkelde straten (Burgemeester Schoutsenstraat en Meerlaan), waarlangs zich niet-complexmatige bebouwing ontwikkelde, bestaande uit enkele woningen onder één kap langs een eenvoudig stratenpatroon. Deze woningen werden veelal aan twee of drie zijden omgeven door tuinen.

Ook de bebouwing uit de MIP-periode langs de Westersingel, Oostersingel, Geldelozepad en het Keern, behoort tot de categorie niet-stedelijk ingericht gebied Algemeen. Deze bebouwing is echter veelal historisch gegroeid (en soms ook daadwerkelijk gepland) langs de al bestaande structuren (de wegen).

Groene gebieden.

Tot de categorie groene gebieden behoren de katholieke begraafplaats en de algemene begraafplaats welke respectievelijk rond 1871 en eind 19de eeuw net buiten de voormalige stadsomwalling werden aangelegd (respectievelijk ten westen en ten zuiden van de stad).

Het Koningin Emmapark dat in 1934 op een gedeelte van de voormalige stadswal (tussen het kasteel en de Hogesteeg) werd aangelegd, behoort ook tot de categorie groene gebieden.

(zie afbeelding 17)

Verantwoording inventarisatie

Bij de inventarisatie van objecten en structuren uit de periode 1850-1940 in de gemeente Medemblik, is de bebouwing binnen de voormalige stadsomwalling vrij ruim geïnventariseerd. Hierbij is naast architectonische waarde vooral ook gelet op de situering van de bebouwing, de onderlinge samenhang en de relatie van de bebouwing tot het ruimtelijk patroon. Alhoewel de structuur van de stad binnen de voormalige stadsomwalling al van vóór de MIP-periode dateert, is hier voor een ruime inventarisatie gekozen daar er in dit stadsdeel twee van Rijkswegen beschermde stadsgezichten aanwezig zijn. Bebouwing uit de periode 1850-1940 in of in de nabijheid van deze beschermde gebieden, kan de waarde van deze stadsgezichten namelijk versterken.

Bij de bebouwing buiten de stadssingels is meer geïnventariseerd op architectonische, architectuur-historische, sociaal- en/of lokaal-historische waarde, de functie van het pand, uniciteit e.d.

Objecten als kerken, pastorieën, raadhuisen, begraafplaatsen, scholen, stations, postkantoren e.d., zijn bij redelijke gaafheid vanwege hun (voormalige) functie altijd geïnventariseerd.

Een stedenbouwkundige typologie is voor de gemeente Medemblik slechts summier gemaakt, aangezien de gemeente in de periode 1850-1940 weinig stedenbouwkundige ingrepen en veranderingen heeft ondergaan. De aanleg van het uitbreidingsplan West, de gedeeltelijke transformatie van de stadsomwalling tot een plantsoen en enige uitbreiding van de bebouwing buiten de singelgrachten is hier onder meer in opgenomen.

Geraadpleegde werken

Beschrijving van de provincie Noord-Holland, behorende bij de Waterstaatskaart, directie Algemene Dienst van de Rijkswaterstaat, 's-Gravenhage 1950.

De bodem van Noord-Holland, Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1974.

Don, Peter, *Kunstreisboek Noord-Holland*, Zeist 1987.

Gemeente Medemblik, Structuurplan 1968 plan 5, door Stedebouwkundig adviesbureau Ir. J.J.M. Vegter en H. Vijn, 1968.

Huizinga, G.B.W., *Medemblik, inzonderheid in verband met de Zuiderzeewerken*, Alphen aan den Rijn 1940.

Koelen, A.J.F., *Medemblik in oude ansichten deel 1*, Zaltbommel 1986.

Kok, J., *Stoomtrams rond Hoorn*, Schoorl 1982.

Kooiman, D., *De zeekeringen en waterschappen van Noordholland*, 3de uitgave, Alphen aan den Rijn 1936.

Korte sociografische beschrijving van de gemeente Medemblik (situatie 1983), typoscript PPD Noord-Holland, 1983.

Kuyper, J., *Gemeentatlas van de provincie Noord-Holland 1869*, Groningen 1984.

Landschapsonderzoek Noord-Holland, deel D: West-Friesland, Provincie Noord-Holland, dienst Ruimte en Groen, Haarlem 1988.

Provinciale Monumenten Noord-Holland: Medemblik, uitgave Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, februari 1988.

Rapport der Provinciale commissie ter bestudering van de gemeentelijke indeling van Noord-Holland, deel 2: Kop van Noord-Holland en West-Friesland, Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, Haarlem 1951.

Scheepstra, A.C., *Medemblik vroeger en nu; een bibliografie*, 's-Gravenhage 1974.

Teeling, ing. P.S. en H. Langereis, *Medemblik, grepen uit de roemrijke geschiedenis van de oude Radboudstad*, Medemblik 1988.

Vries, mr. G. de, *De Zeekeringen en Waterschappen van Noord-Holland*, Haarlem 1864.

Vries, mr. G. de, *De zeekeringen en waterschappen van Noordholland*, 2de uitgave bewerkt door Jhr. Mr. J.W.M. Schorer, Haarlem 1894.

Databank bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie van de Universiteit van Amsterdam.

Tabel I

Bevolkingsgegevens van de gemeente Medemblik in de periode 1850-1940 en nu.

Medemblik

Jaartal	Mannen	Vrouwen	Totaal
1851			2.742
1860			2.415
1870			2.193
1875			2.168
1880			2.140
1890	1.425	1.495	2.922
1900	1.498	1.407	2.905
1910	1.379	1.335	2.714
1920	1.539	1.278	2.817
1925	1.814	1.381	3.195
1930	2.376	1.841	4.217
1940			4.461
1990			6.951

Bron: Databank bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie, Universiteit van Amsterdam.

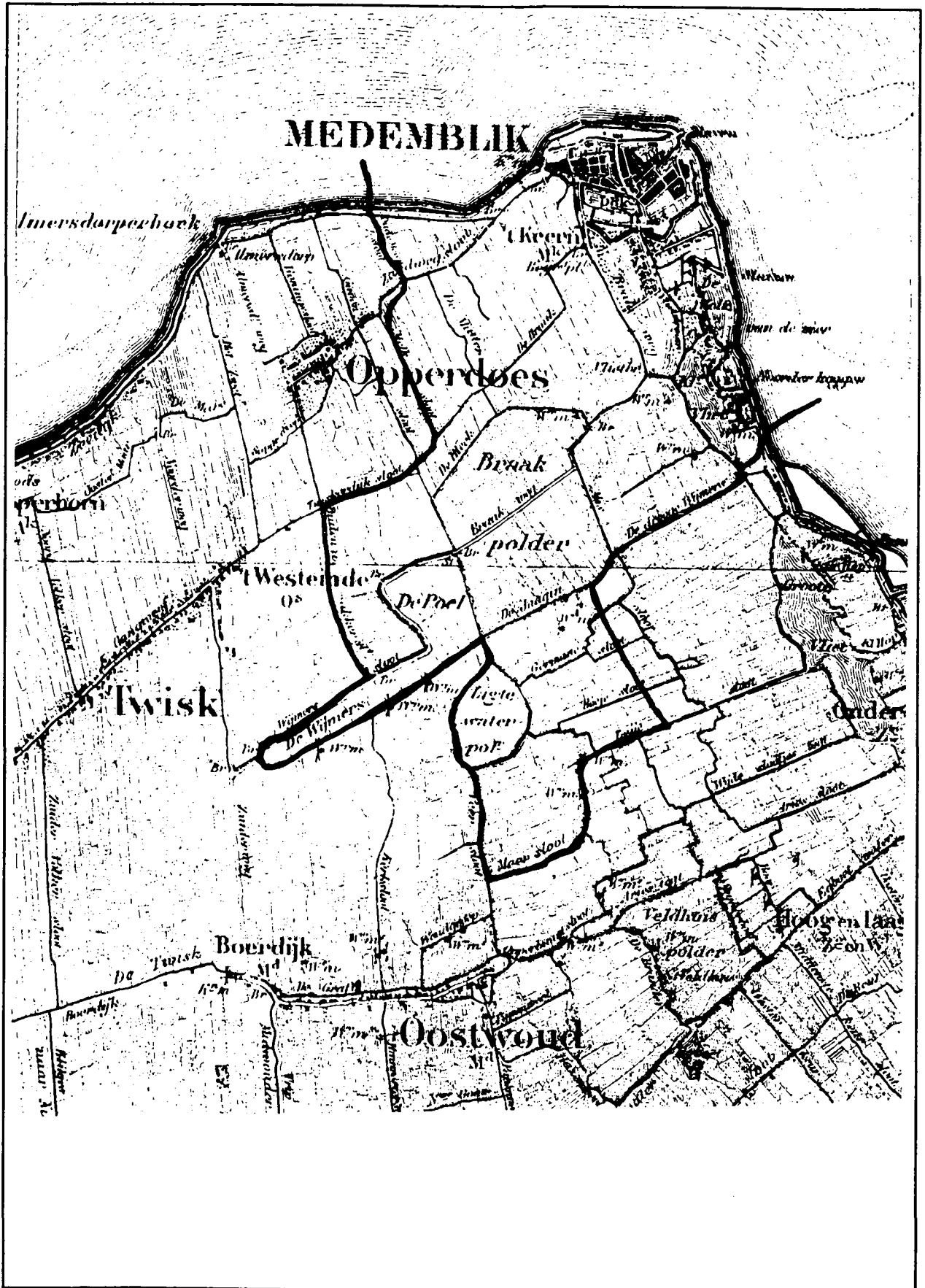
Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland; ETD Noord-Holland 1987, gemeente door auteur ingetekend.
2. Gemeente Medemblik in 1858; Militaire Topografische Kaart, kaart 14. Verkend 1858, gegraveerd 1863.
3. Gemeente Medemblik 1865; J. Kuyper, t.o., Groningen 1984.
4. Gemeente Medemblik rond 1900; *Historische Atlas Noord-Holland*, Den Ijp 1989. Kaartbeelden 230 en 247. Beide verkend in 1877, gedeeltelijk herzien in respectievelijk 1887 en 1907.
5. Gemeente Medemblik 1943; Army Map Service, M831, blad 334, Washington D.C., 1943.
6. Gemeente Medemblik 1983; Topografische kaart 1983.
7. Kaart MIP-deelgebieden; door auteur ingetekend op topografische kaart 1983.
8. Bodemgesteldheid gemeente Medemblik; door auteur getekend.
9. Wegen in de gemeente Medemblik in de periode 1850-1940; door auteur getekend.
10. Wegen in de gemeente Medemblik anno 1992; door auteur getekend.
11. Wateren in de gemeente Medemblik rond 1850; door auteur getekend.
12. Wateren in de gemeente Medemblik rond 1940; door auteur getekend.
13. Wateren in de gemeente Medemblik anno 1992; door auteur getekend.
14. Dijken in de gemeente Medemblik in de periode 1850-1940; door auteur getekend.
15. Dijken in de gemeente Medemblik anno 1992; door auteur getekend.
16. Tracé spoorlijn binnen de gemeente Medemblik; door auteur getekend.
17. Stedebouwkundige typologie Medemblik; door auteur getekend met als basis topografische kaart 1983. Terminologie en arceringen uit: *Stedekundige ontwikkelingen 1850-1940*, Zeist 1987.
18. De stad Medemblik anno 1987; deel van een plattegrond uitgegeven door de gemeente Medemblik in 1987.

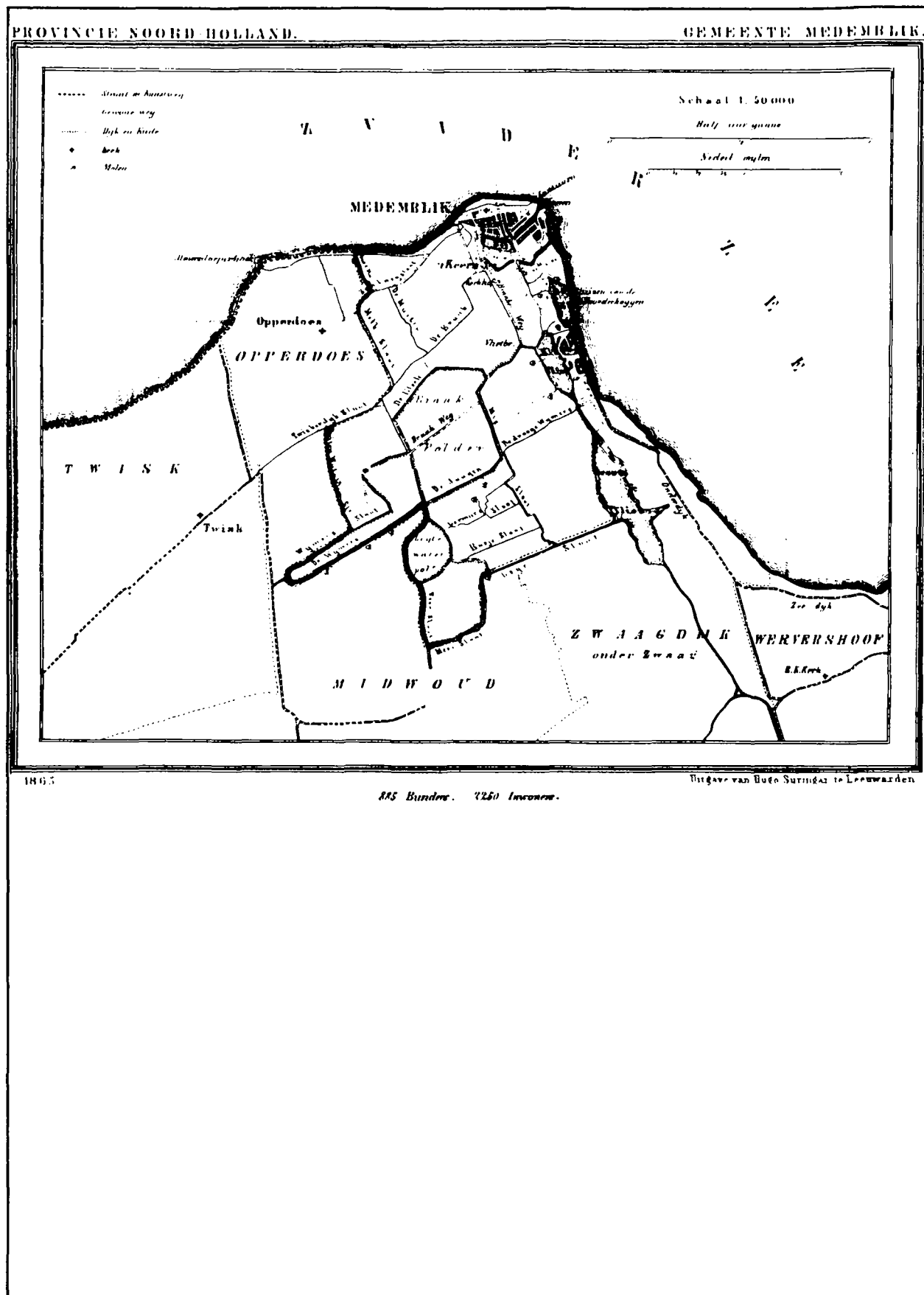

2. Gemeente Medemblik 1858

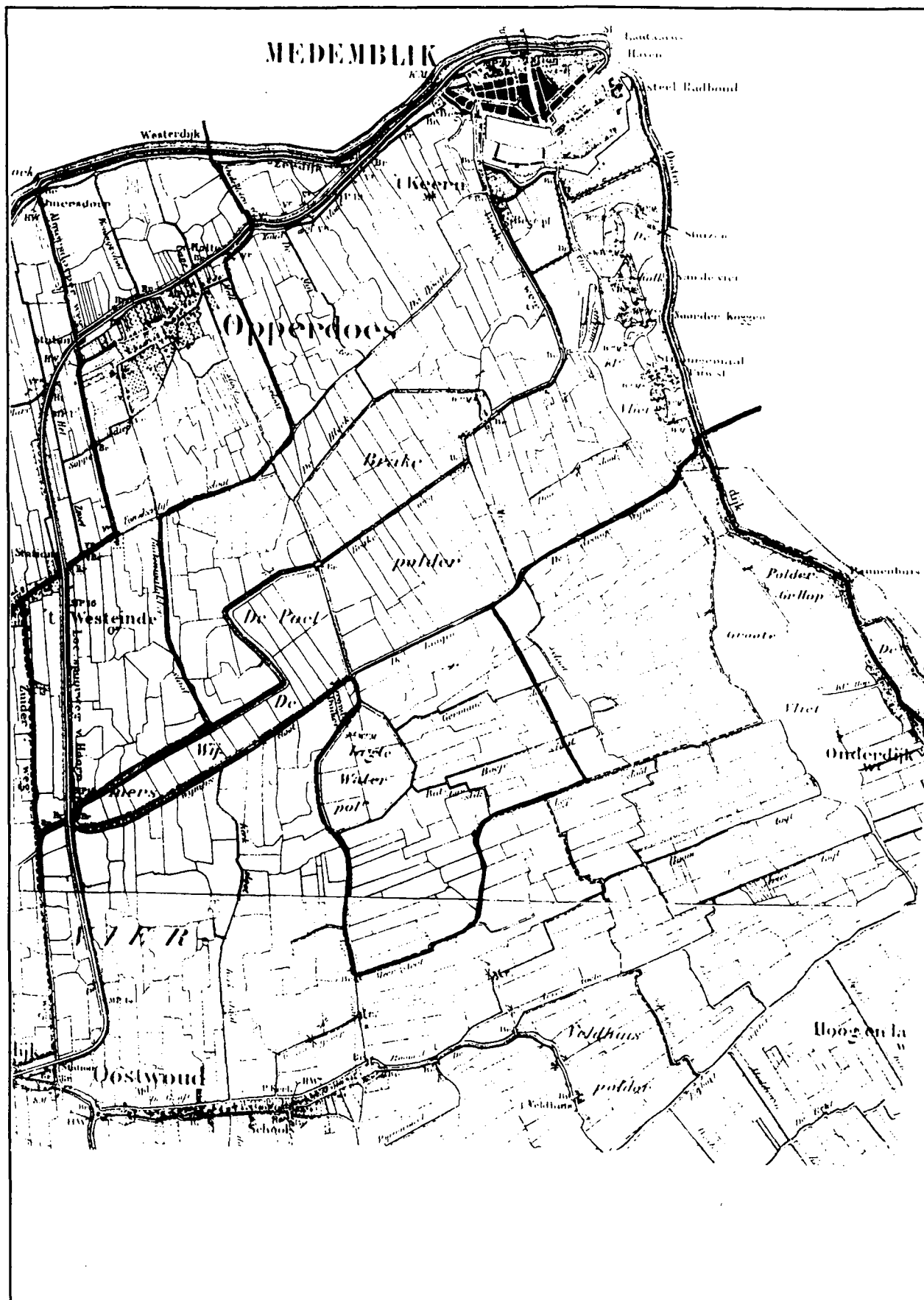

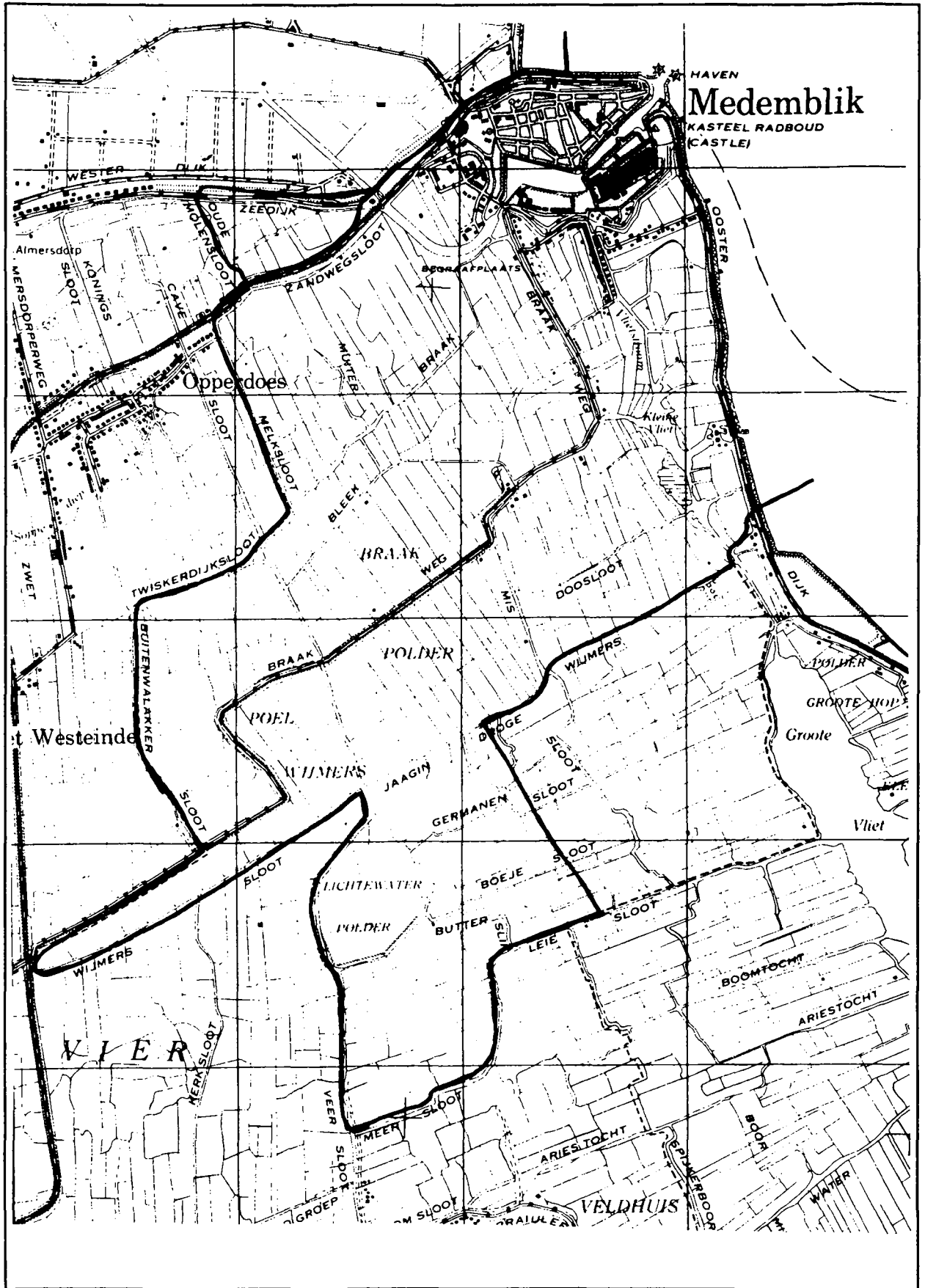
3. Gemeente Medemblik 1865

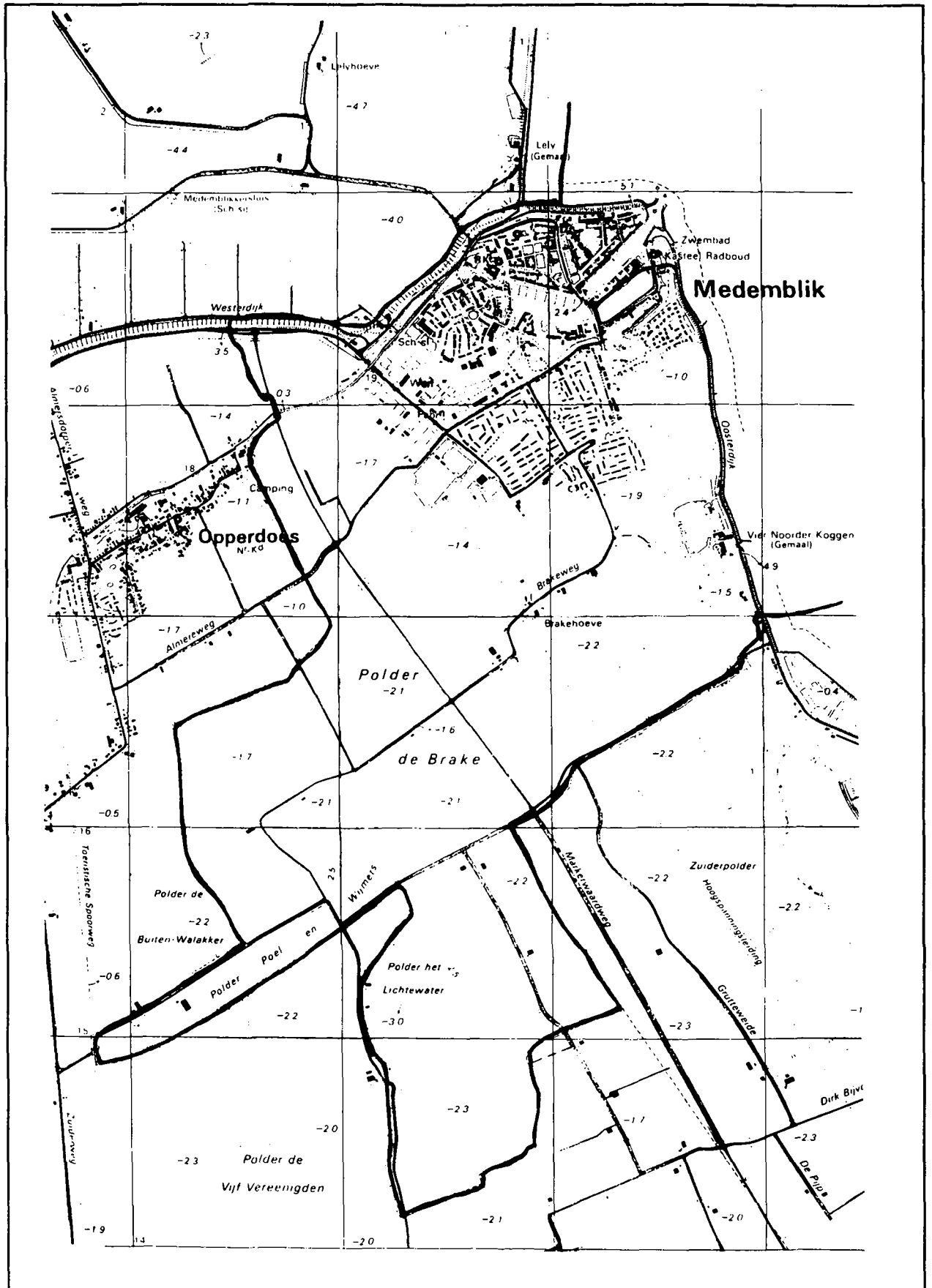
4. Gemeente Medemblik rond 1900

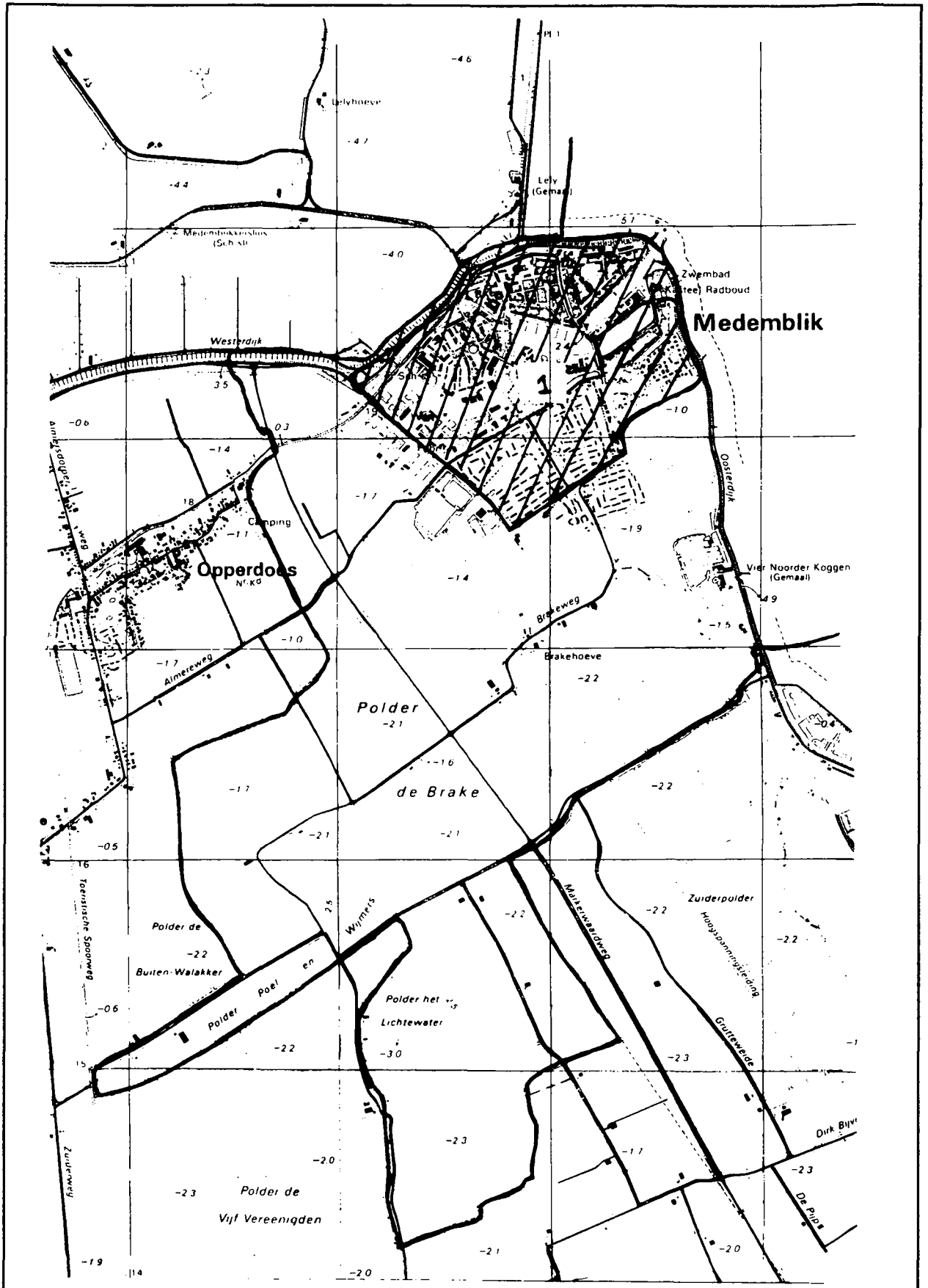
5. Gemeente Medemblik 1943

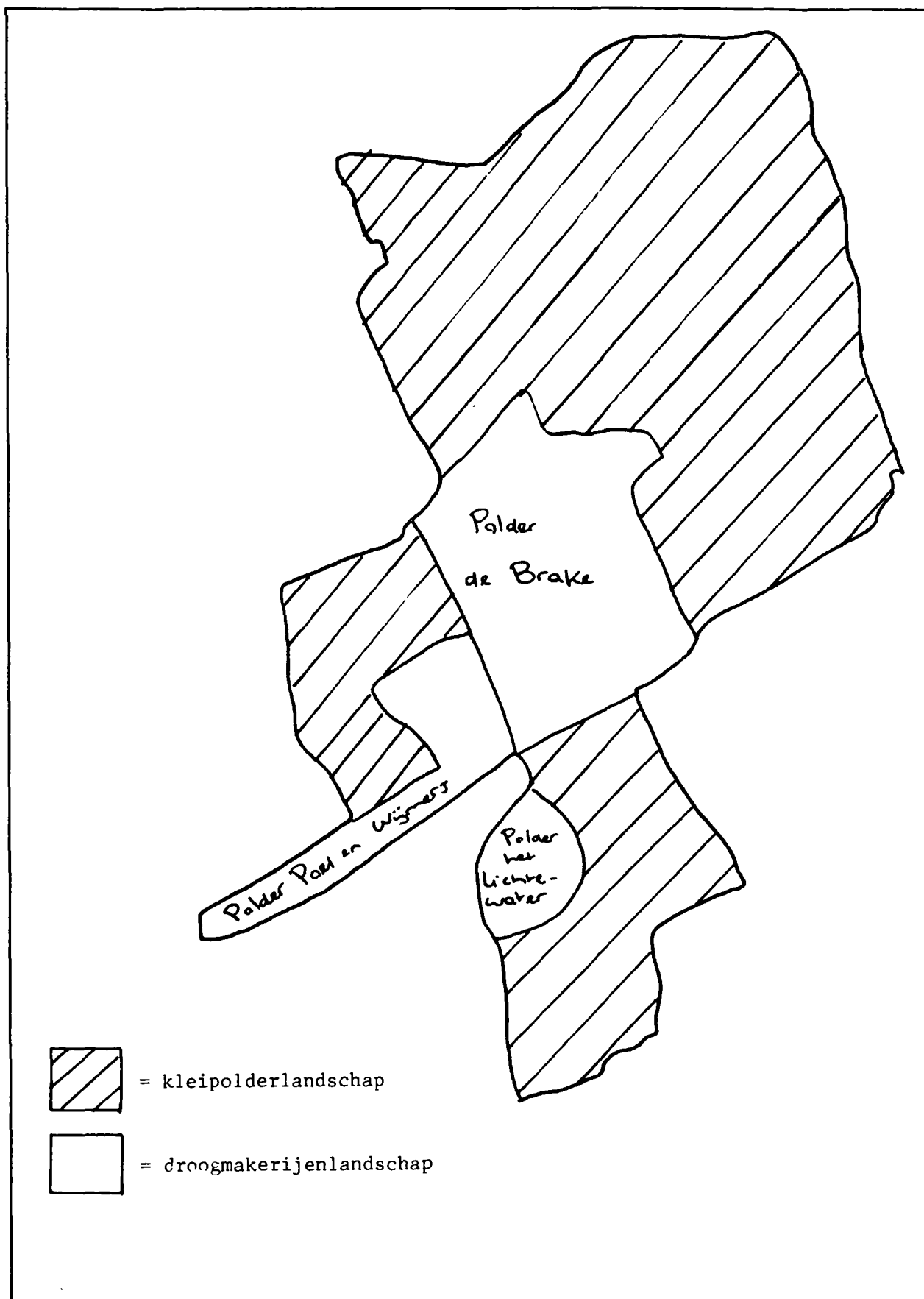
6. Gemeente Medemblik 1983

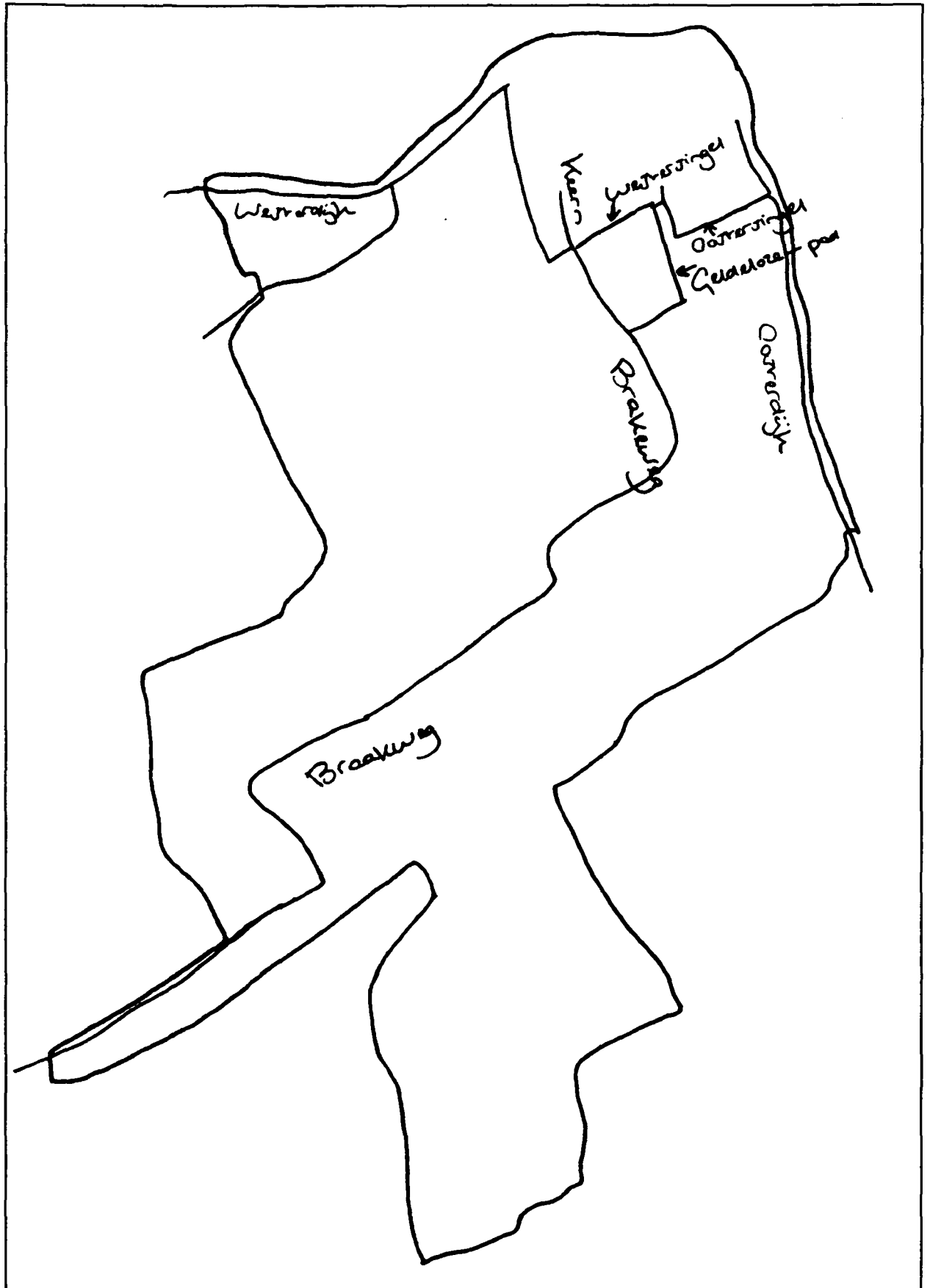
7. MIP-deelgebieden gemeente Medemblik

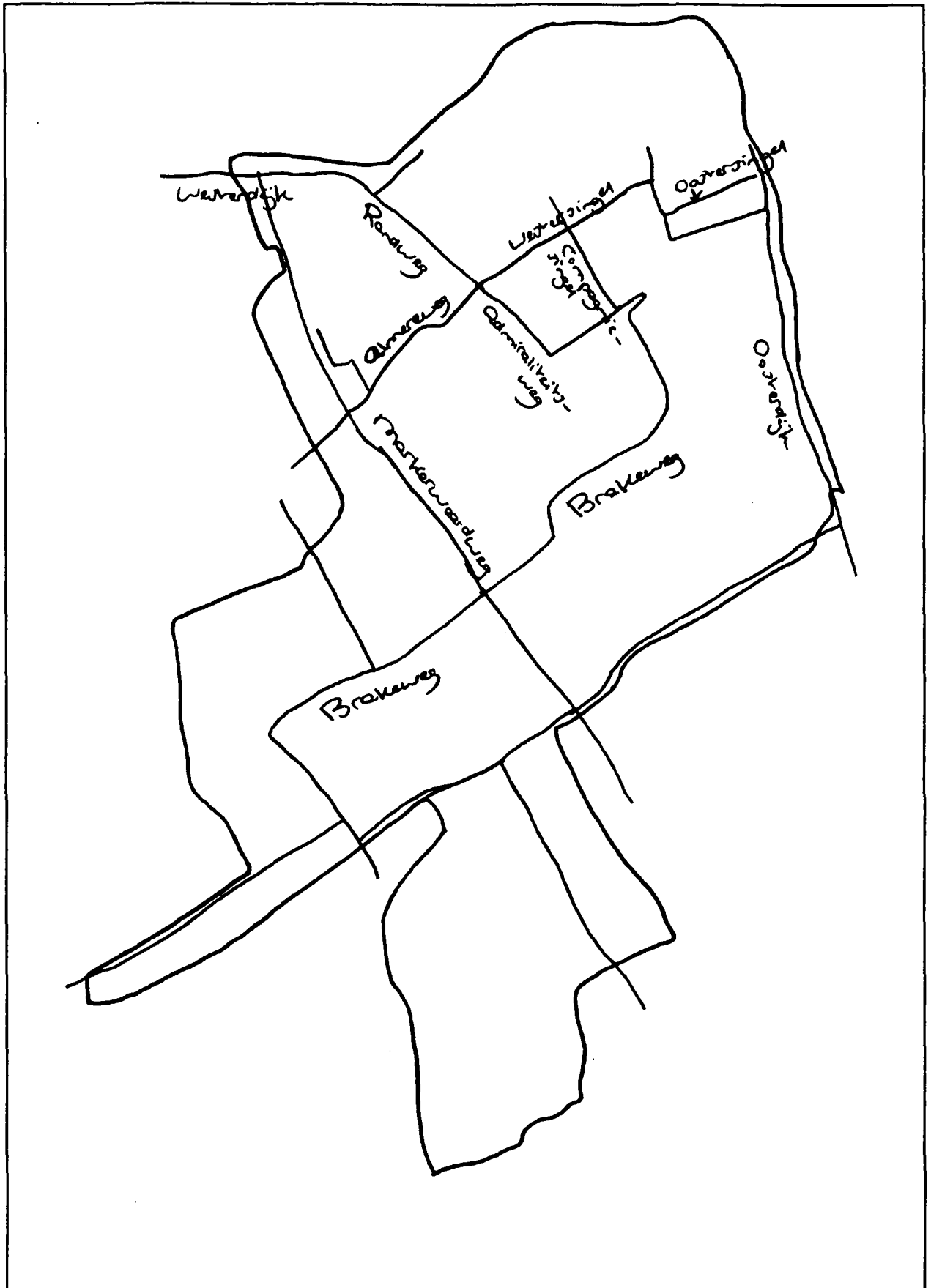
8. Bodemgesteldheid

9. De belangrijkste wegen in het buitengebied van Medemblik in de 1850-1940

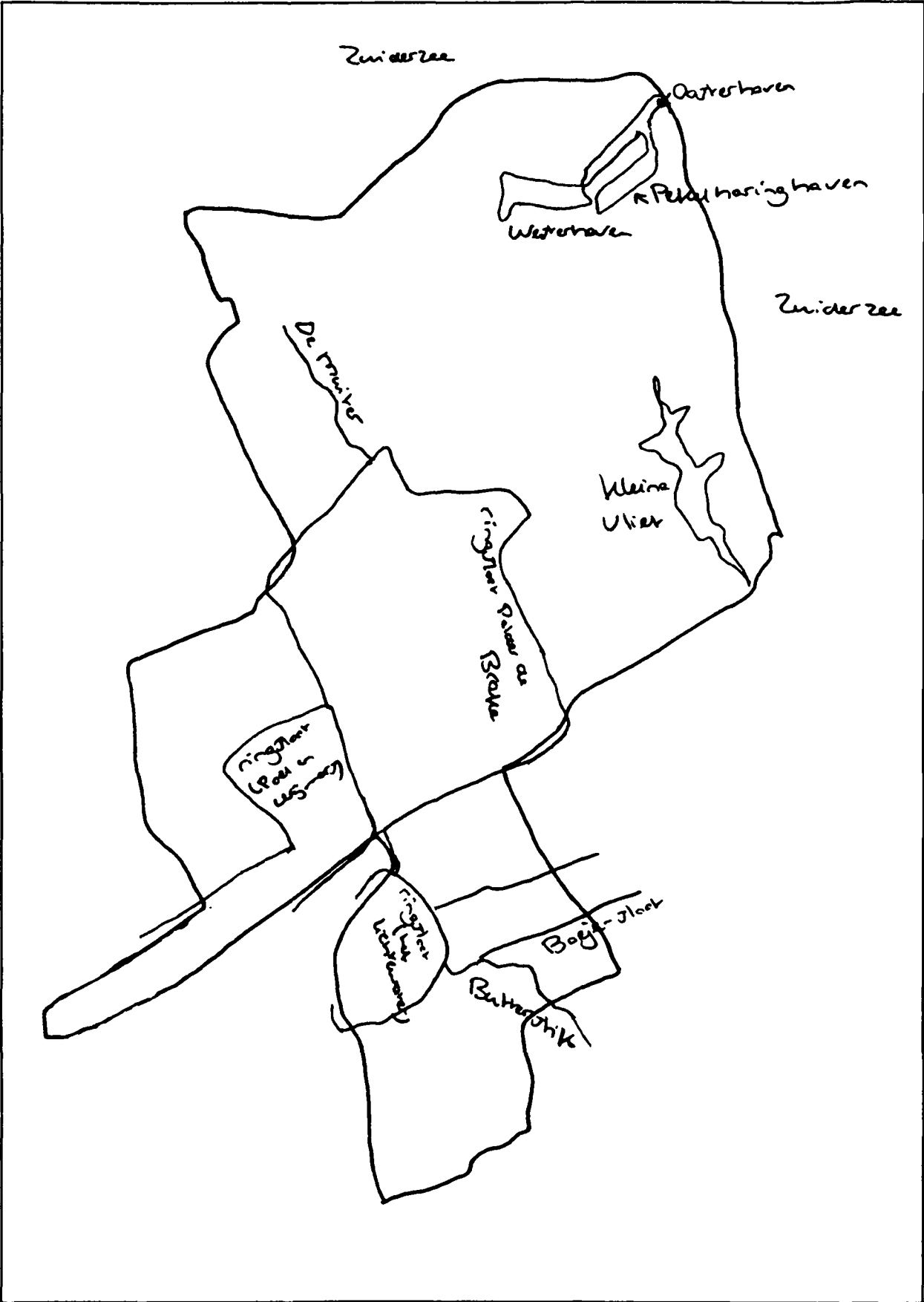

10. De belangrijkste wegen in het buitengebied van Medemblik anno 1992

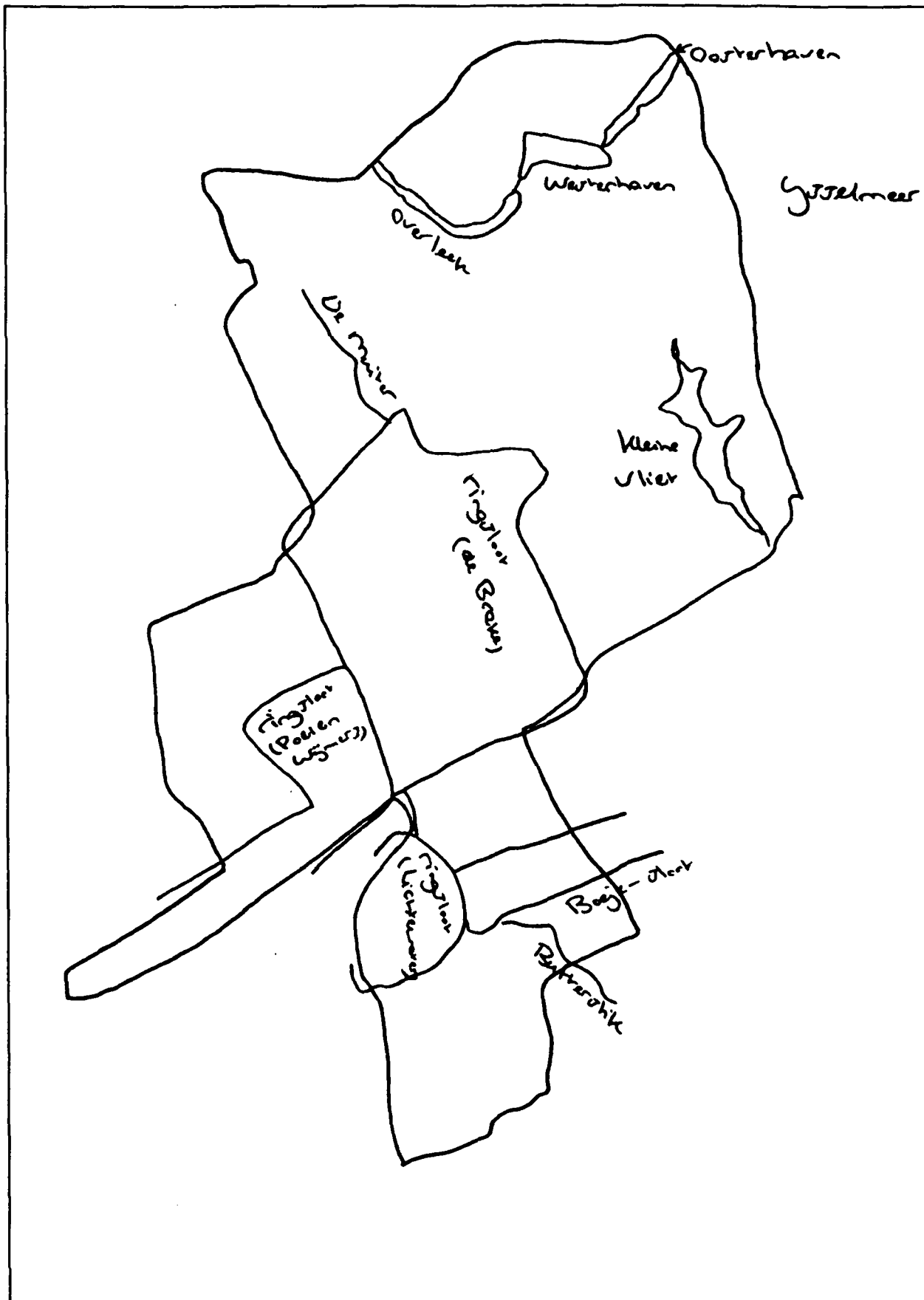

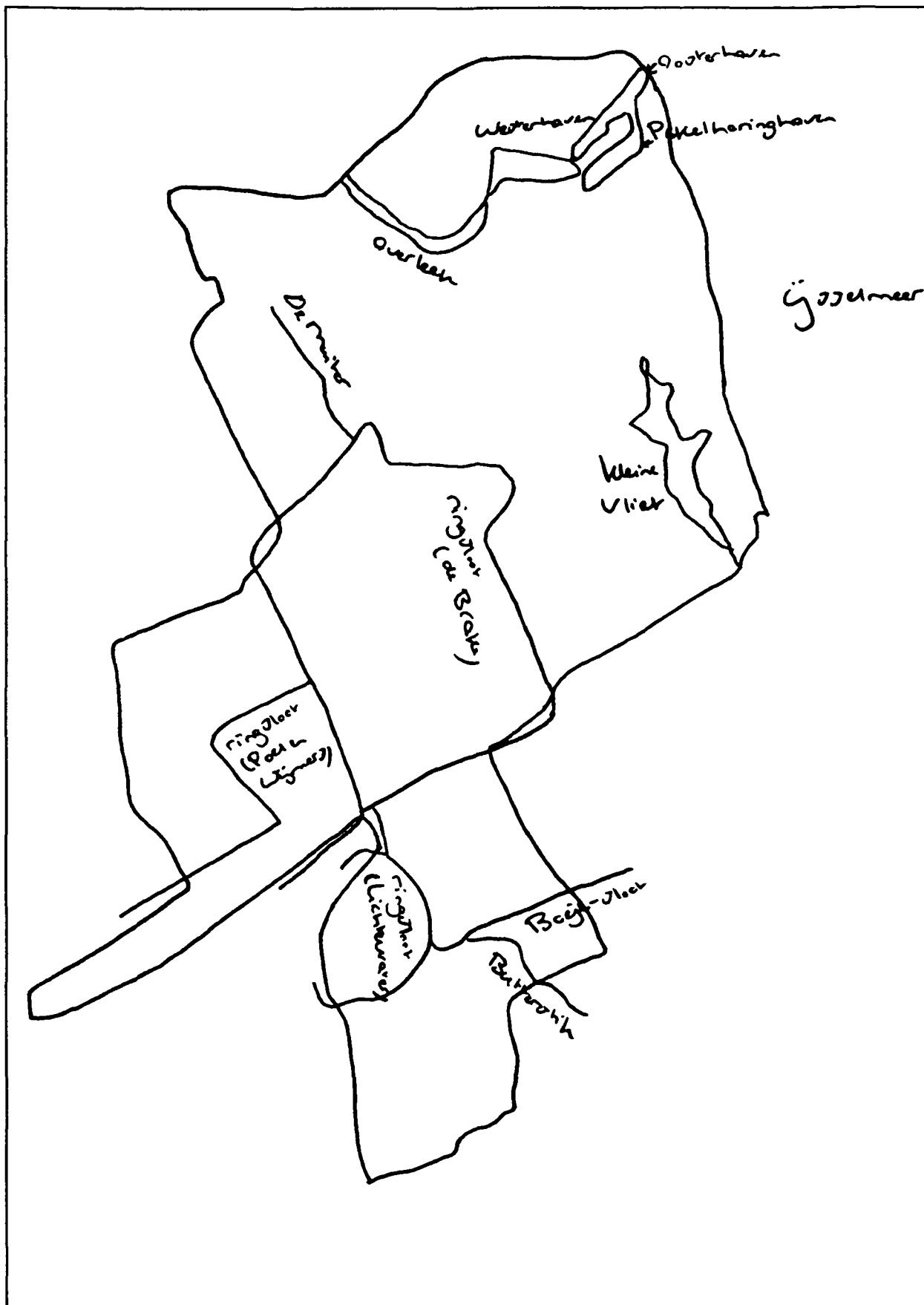
11. De belangrijkste wateren en sloten in de gemeente Medemblik rond 1850.

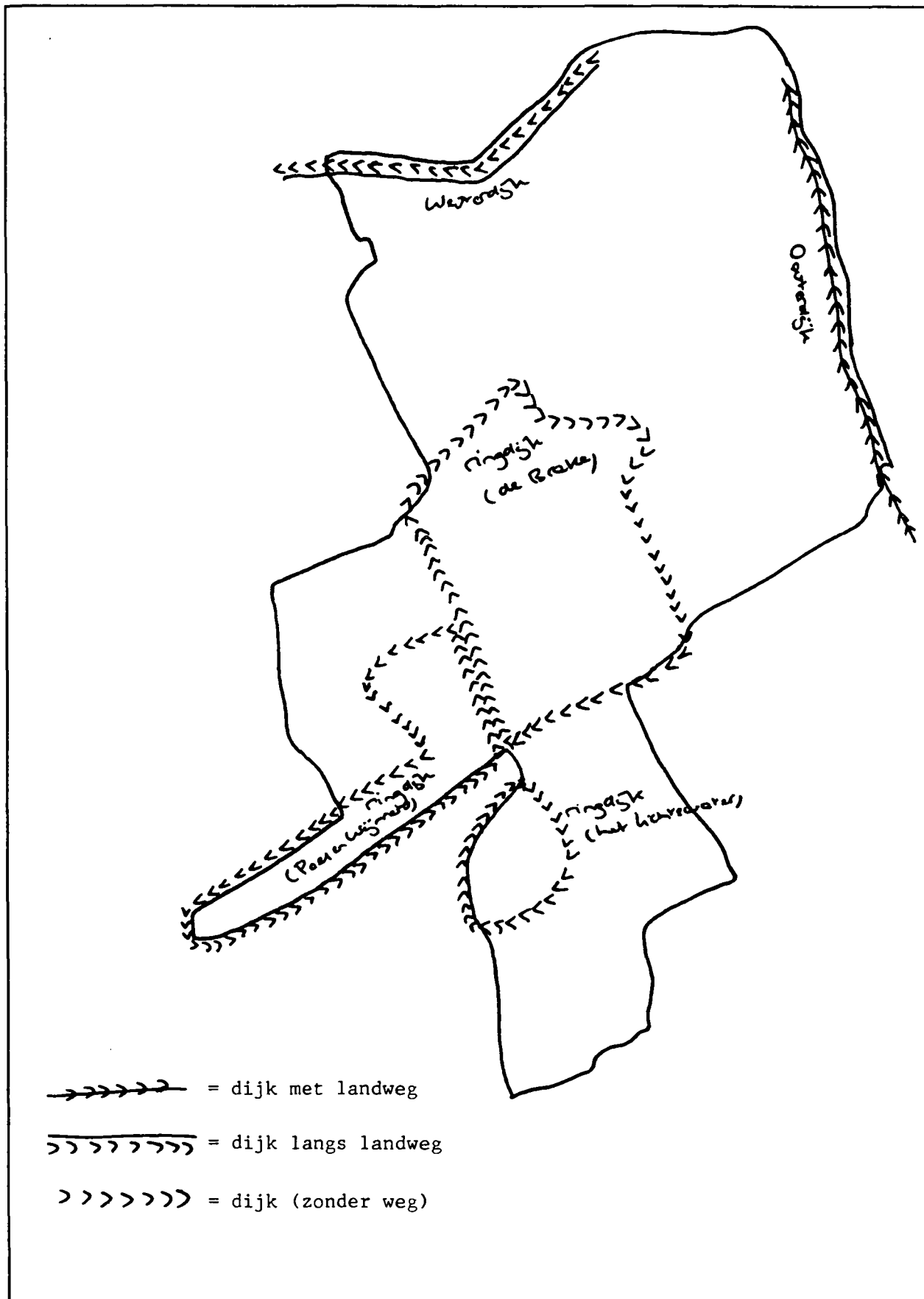
12. De belangrijkste wateren en sloten in de gemeente Medemblik rond 1940

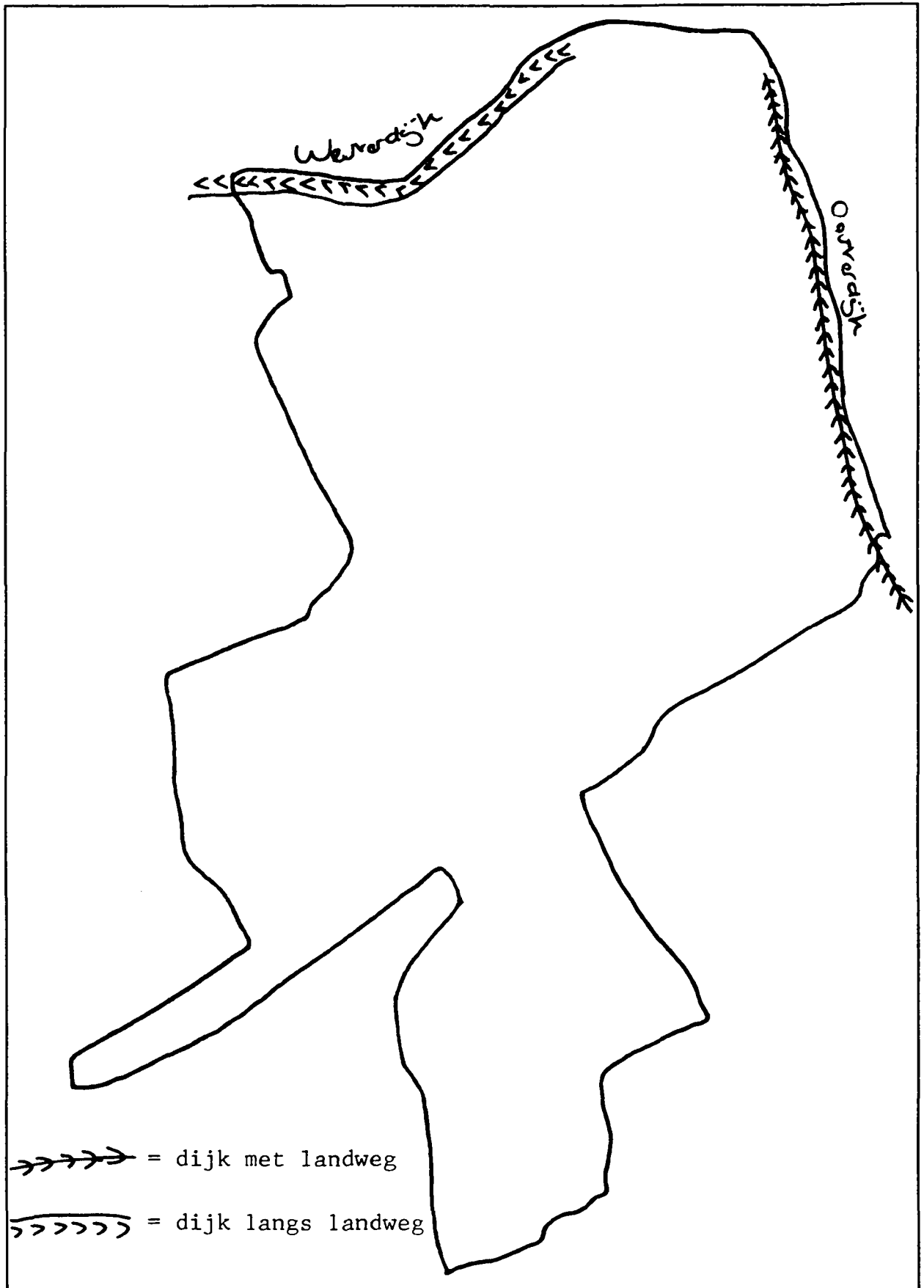
13. De belangrijkste wateren en sloten in de gemeente Medemblik anno 1992

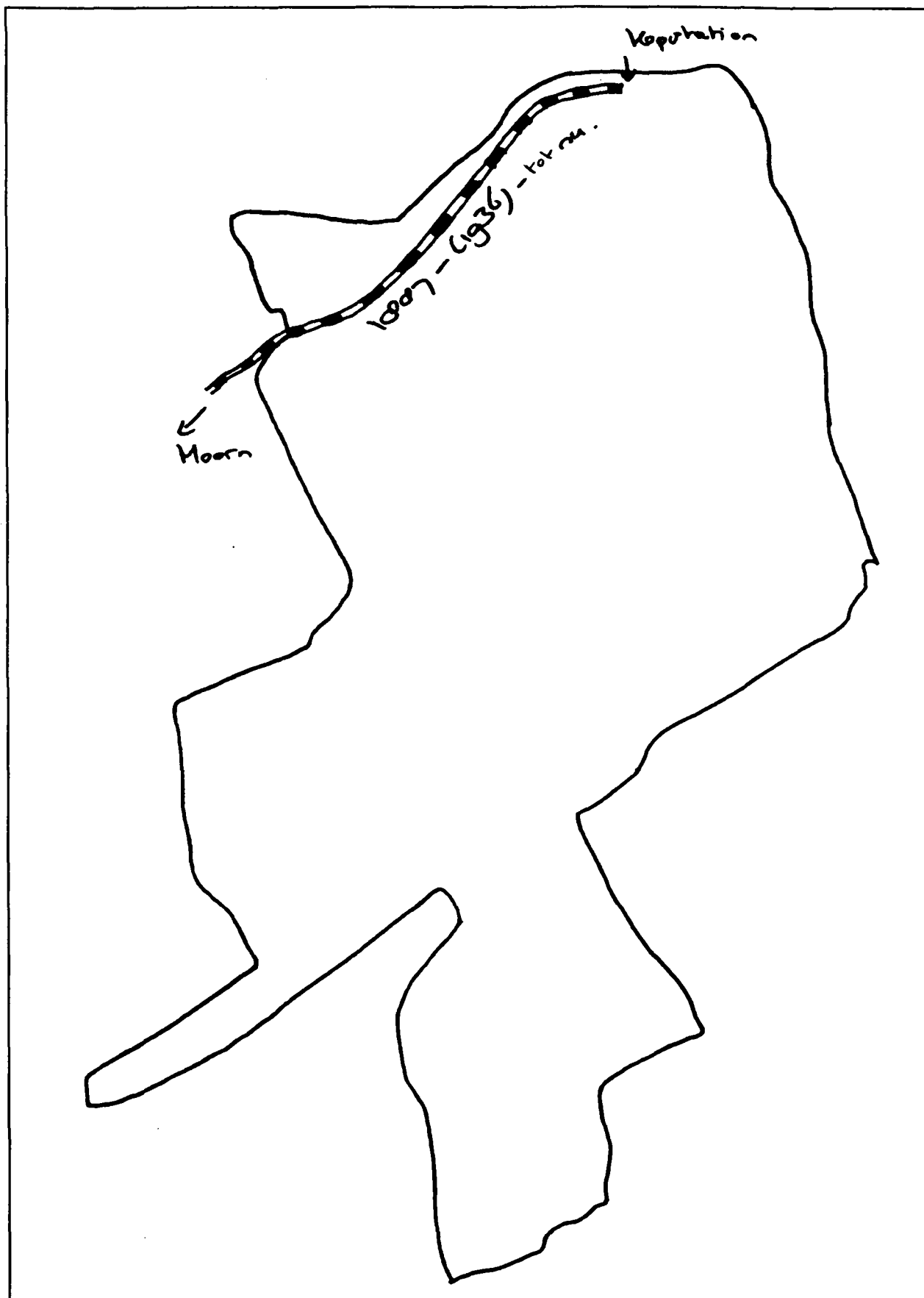
14. Dijken in de gemeente Medemblik in de periode 1850-1940

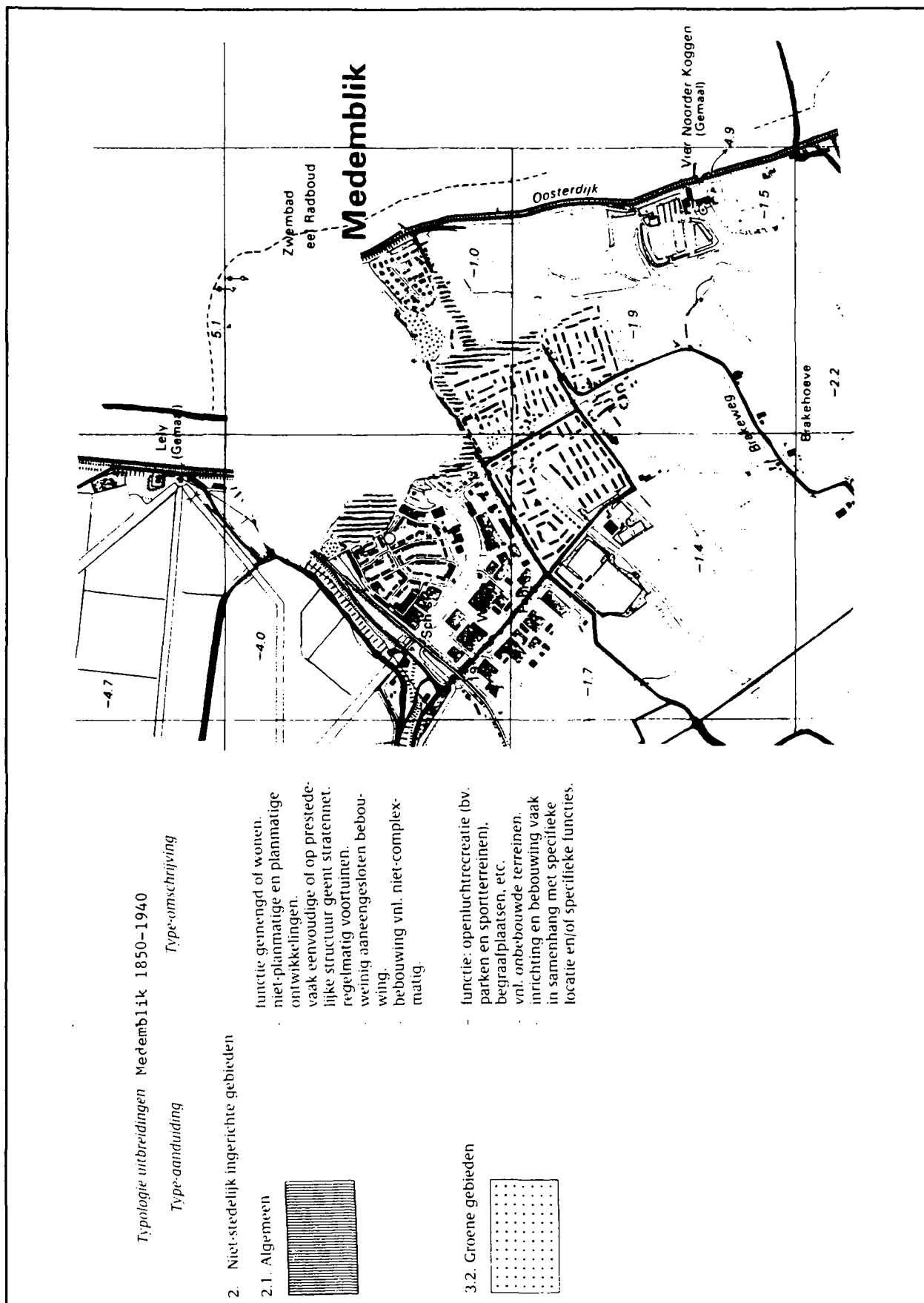
15. Dijken in de gemeente Medemblik anno 1992 (na de herverkavelingen)

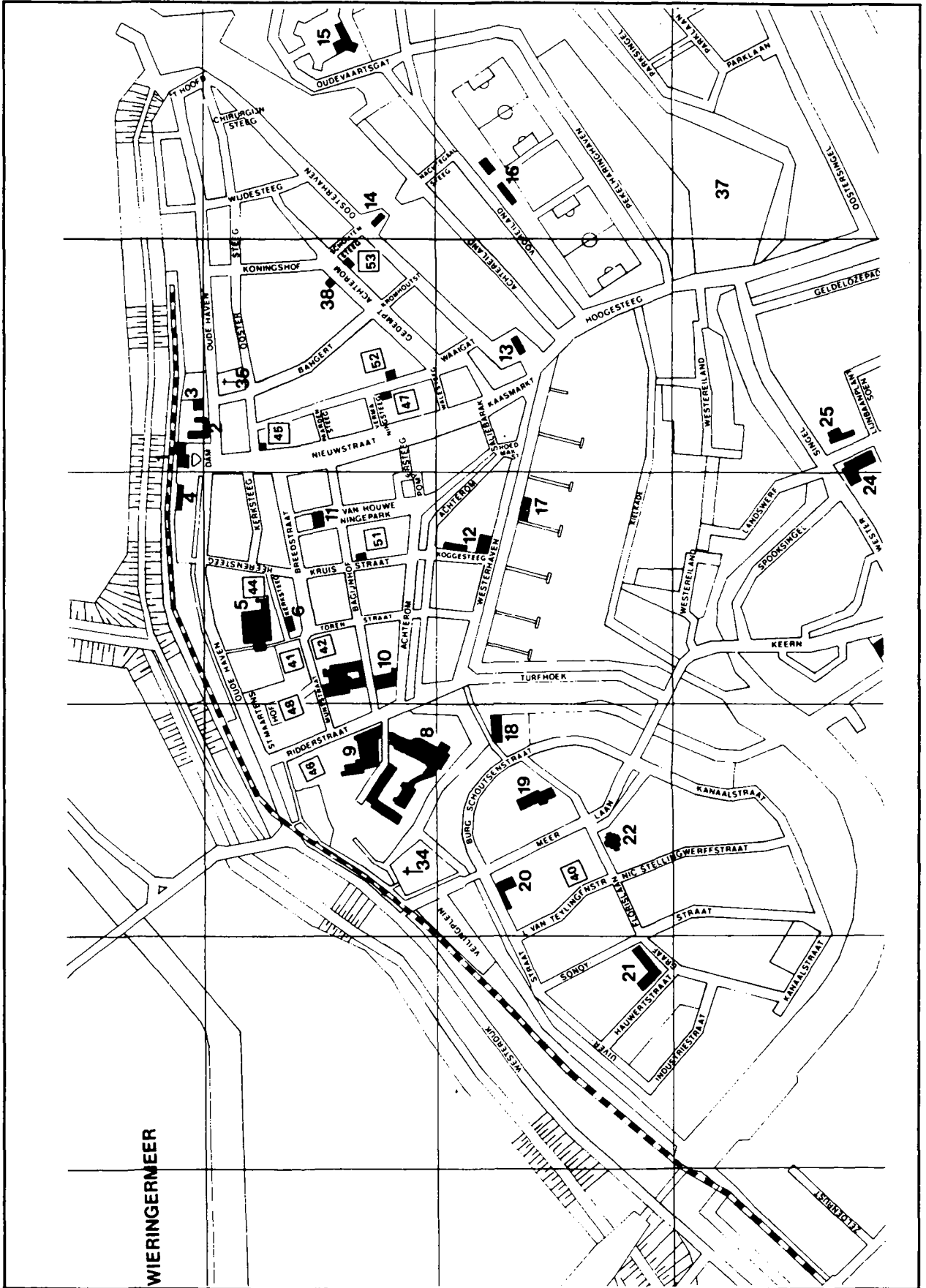
16. Het tracé van de spoorlijn binnen de gemeente Medemblik

17. Stedebouwkundige typologie gemeente Medemblik

18. De stad Medemblik anno 1887

Register

Gemeente Medemblik/Medemblik

001	Achtereiland 5	Woonhuis	11347
002	Achtereiland bij 7	Pakhuis	11348
003	Achterom 14	Woonhuis	11349
004	Achterom 25	Woonhuis	11350
005	Achterom bij 38	Pakhuis	11351
006	Bagijnhof 3	Winkel	11352
007	Bagijnhof 11	Winkel	11353
008	Bagijnhof 12	Postkantoor	11354
009	Bagijnhof 15	Winkelwoonhuis	11355
010	Bagijnhof 16	Woonhuis	11356
011	Bagijnhof 17	Winkelwoonhuis	11357
012	Bagijnhof 18	Pakhuis	11358
013	Bagijnhof 20	Winkelwoonhuis	11359
014	Bagijnhof 23; 25	Woonhuizen	11360
015	Bagijnhof 28	Woonhuis	11361
016	Bagijnhof 30	Winkelwoonhuis	11362
017	Bagijnhof 31	Woonhuis	11363
018	Bagijnhof 32	Winkelwoonhuis	11364
019	Bagijnhof 35; 37	Winkelwoonhuizen	11365
020	Bagijnhof 38	Winkelwoonhuis	11366
021	Bagijnhof 39	School	11367
022	Bagijnhof 40	Woonhuis	11368
023	Bagijnhof 42	Winkelwoonhuis	11369
024	Bagijnhof 48	Woonhuis	11370
025	Bagijnhof bij 48	Hekwerk	11371
026	Bangert;Oude Haven ong.	Begraafplaats	11372
027	Bangert 9	Woonhuis	11373
028	Bangert 10	Woonhuis	11374
029	Bangert 29	Woonhuis	11375
030	Bangert 34	Woonhuis	11376
031	Bangert 35; 37; 39	Woonhuizen	11377
032	Bangert 36	Woonhuis; bedrijf	11378
033	Bangert 40	Woonhuis	11379
034	Breedstraat;Nieuwstraat	Monument	11380
035	Breedstraat 1	Woonhuis	11381
036	Breedstraat 2	Woonhuis	11382
037	Breedstraat 6; 8	Woonhuizen	11383
038	Breedstraat 10 bij	Pakhuis	11384
039	Breedstraat 10; 12	Woonhuizen	11385
040	Compagniesingel ong.	Begraafplaats	11386
041	Dam 2 1	Station; VVV-kantoor	11387
042	Dam 4	Raadhuis	11388
043	Graaf Florislaan 1	School	11389
044	Gedempte Achterom 11	Woonhuis	11390
045	Gedempte Achterom 13	Woonhuis	11391
046	Gedempte Achterom 19	Woonhuis	11392
047	Gedempte Achterom 21; 23	Woonhuizen	11393
048	Gedempte Achterom 25	Woonhuis	11394
049	Gedempte Achterom 43	?	11395
050	Geldelozepad 9	Woonhuis	11396
051	Geldelozepad 43	Woonhuis	11397
052	Geldelozepad 60	Woonhuis	11398
053	Geldelozepad 64 t/m 102	Sociale woningbouw	11399
054	Herensteeg 4	Woonhuis	11400
055	Hogesteeg 4	Praktijkwoonhuis	11401
056	Hogesteeg 11; 12	Pensioen	11402

057	Van Houwingepark 2	Winkelwoonhuis	11403
058	Van Houwingepark 4	Woonhuis	11404
059	Van Houwingepark 10	Woonhuis	11405
060	Van Houwingepark 12; 14	Woonhuizen	11406
061	Van Houwingepark 17	Woonhuis	11407
062	Korte Brake 6	Tuinderswoning	11408
063	Kaasmarkt ong.	Barometer	11409
064	Kaasmarkt bij 4	?	11410
065	Keern bij ong.	Brug; Schutsluis; Loods	11411
065A	Keern bij ong.	Brug	11412
065B	Keern bij ong.	Schutsluis	11413
065C	Keern bij ong.	Loods(?)	11414
066	Keern 5	Woonhuis	11415
067	Keern 11	Woonhuis	11416
068	Kerksteeg 1	Woonhuis	11417
069	Koningshof 2-6; 1-11	Woningbouw	11418
070	Koningshof 21	Woonhuis	11419
071	Kromhoutsteeg 2	Opslagplaats	11420
072	Kruisstraat 14	Woonhuis	11421
073	Kruisstraat 16; 18	Woonhuizen	11422
074	Kruisstraat bij 19	Pakhuis	11423
075	Kruisstraat 21	Woonhuis	11424
076	Meerlaan 1	Hotel; Cafe	11425
077	Meerlaan 17	Kerk	11426
078	Muntstraat 4	Woonhuis	11427
079	Nieuwstraat 3;5	Woonhuizen	11428
080	Nieuwstraat 6	Winkelwoonhuis	11429
081	Nieuwstraat 7	Woonhuis	11430
082	Nieuwstraat 8	Museum; Woonhuis	11431
083	Nieuwstraat 9	Woonhuis	11432
084	Nieuwstraat 10	Woonhuis	11433
085	Nieuwstraat 11	Woonhuis	11434
086	Nieuwstraat 16	Woonhuis	11435
087	Nieuwstraat 21	Winkelwoonhuis	11436
088	Nieuwstraat 24	Woonhuis	11437
089	Nieuwstraat 25; 27	Winkelwoonhuizen	11438
090	Nieuwstraat 29	Cafe	11439
091	Nieuwstraat 30	Woonhuis	11440
092	Nieuwstraat 43	Woonhuis	11441
093	Nieuwstraat 45	Winkelwoonhuis	11442
094	Nieuwstraat 57	Winkelwoonhuis	11443
095	Nieuwstraat 59	Woonhuis	11444
096	Nieuwstraat 61	Winkelwoonhuis	11445
097	Nieuwstraat 62	Woonhuis	11446
098	Nieuwstraat 69	Woonhuis; Horecagebouw	11447
099	Nieuwstraat 70	Winkelwoonhuis	11448
100	Nieuwstraat 72	Winkelwoonhuis	11449
101	Nieuwstraat 83	Woonhuis	11450
102	Oosterhaven ong.	Havengebouw	11451
103	Oosterhaven; Kromhoutsteeg	Opslagplaats	11452
104	Oosterhaven 9	Winkelwoonhuis	11453
105	Oosterhaven 10	Woonhuis	11454
106	Oosterhaven 12	Woonhuis	11455
107	Oosterhaven 16	Woonhuis	11456
108	Oosterhaven 17	Woonhuis	11457
109	Oosterhaven 18	Woonhuis	11458
110	Oosterhaven 19	Restaurant	11459
111	Oosterhaven 30	Cafe; Woonhuis	11460
112	Oosterhaven 36	Woonhuis	11461
113	Oosterhaven 38	Woonhuis	11462
114	Oosterhaven 45	Woonhuis	11463

115	Oosterhaven 48	Woonhuis	11464
116	Oosterhaven 49	Woonhuis	11465
117	Oosterhaven 55	Woonhuis	11466
118	Oostersingel 3	Woonhuis	11467
119	Oostersingel 9	onbekend	11468
120	Oostersingel 15; 17	Woonhuizen	11469
121	Oostersingel 23	Woonhuis	11470
122	Oostersingel 36	Woonhuis	11471
123	Oostersteeg 3	Woonhuis	11472
124	Oostersteeg 11	Woonhuis	11473
125	Oostersteeg 24; 26	Woonhuis	11474
126	Oostersteeg 36	Woonhuis	11475
127	Oude Haven 19; 20; 21	Woonhuizen	11476
128	Oude Haven 49	Woonhuis	11477
129	Overtoom 21	Woonhuis	11478
130	Ridderstraat 3; 5; 7; 9	Kerk en bijgebouwen	11479
130A	Ridderstraat 3	Kosterswoning	11480
130B	Ridderstraat 5	Kerk	11481
130C	Ridderstraat 7	Pastorie (?)	11482
130D	Ridderstraat 9	Parochiehuis	11483
131	Schoutsensteeg 1	Dijkhuis	11484
132	Torenstraat 20; 22; 24; 26	Woonhuizen	11485
133	Tuinstraat 5	Woonhuis	11486
134	Tuinstraat 18	Woonhuis	11487
135	Tuinstraat 23	onbekend	11488
136	Tuinstraat 27	Woonhuis	11489
137	Tuinstraat 38	Woonhuis	11490
138	Tuinstraat 42	Opslagruimte	11491
139	Turfhoek 4	Woonhuis	11492
140	Turfhoek 14	Woonhuis	11493
141	Uiverstraat 1	Woonhuis	11494
142	Vooreiland 2	Herenhuis	11495
143	Vooreiland 8	Woonhuis	11496
144	Vooreiland 13; 14	Dubbel woonhuis	11497
145	Vooreiland 20	Woonhuis	11498
146	Westerdijk ong.	Sluiscomplex	11499
147	Westerdijk ong.	Begraafplaats	11500
148	Westerdijk ong.	Spoorbrug	11501
149	Westereiland 1	Woonhuis	11502
150	Westerhaven 2	Woonhuis	11503
151	Westerhaven 8	Woonhuis (?)	11504
152	Westerhaven 18; 19	Woonhuizen	11505
153	Westerhaven 21	Woonhuis	11506
154	Westerhaven 22	Woonhuis	11507
155	Westerhaven 25; 26	Woonhuizen	11508
156	Westerhaven 27	Woonhuis	11509
157	Westerhaven 28	Woonhuis	11510
158	Westerhaven 31	Woonhuis	11511
159	Westerhaven 32	Woonhuis	11512
160	Westerhaven 35; 36	Woonhuizen	11513

Gemeente Medemblik/buitengebied

161	Brakeweg ong.	Windmotor	11514
162	Brakeweg 57	Woonhuis	11515
163	Brakeweg 63	Woonhuis	11516
164	Brakeweg 65	Boerderij	11517
165	Oosterdijk 4; 5	Gemaal; Museum	11518
165A	Oosterdijk 4	Gemaal; Museum	11519
165B	Oosterdijk 4	Gemaal; Museum	11520
165C	Oosterdijk 4	Sluizen	11521

165D	Oosterdijk 4	?	11522
165E	Oosterdijk 5	Dienstwoning	11523
166	Oosterdijk 8	Dijkwoning	11524

Colofon

Uitgave

Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 14 31 43

Samenstelling

mw. drs. N.C. van Goor
Afdeling Cultuur en Educatie, Cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk

Bureau Grafische Productie
Centrale Bestuursdienst

Oplage

300 exemplaren

Haarlem, februari 1994